

Katalog grodzisk Warmii i Mazur

pod redakcją
Zbigniewa Kobylińskiego

Tom 1

Instytut Archeologii
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Fundacja Res Publica Multiethnica

Katalog grodzisk Warmii i Mazur

pod redakcją Zbigniewa Kobylińskiego

Tom 1

Autorzy

Monika Badura, Janusz Budziszewski, Aneta Chojnacka-Banaszkiewicz, Anna Gręzak,
Anna Jaskulska, Urszula Kobylińska, Maria Lityńska-Zając, Magdalena Moskal-del Hoyo,
Jerzy Nitychoruk, Karol Piasecki, Joanna Piątkowska-Małecka, Katarzyna Pińska, Kamil Rabiega,
Magdalena Rutyna, Rafał Solecki, Tomasz Stępnik, Dariusz Wach, Fabian Welc i Jacek Wysocki

Warszawa 2017

Publikacja wydana z funduszy projektu badawczego
Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki
Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Część 1. Pomezania, Pogezania i Warmia

NARODOWY PROGRAM ROZWOJU HUMANISTYKI

Publikacja recenzowana do druku przez dr. Wojciecha Brzezińskiego
i prof. dr. hab. Przemysława Urbańczyka

Redakcja: Zbigniew Kobyliński

Projekt książki i skład: Bartłomiej Gruszka

Korekty: Urszula Kobylińska i Zbigniew Kobyliński

Projekt okładki: Weronika Kobylińska-Bunsch

Copyright © 2017 by Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie and Fundacja Res Publica Multiethnica

ISBN 978-83-946496-3-0

ISBN 978-83-948352-0-0

Wydawnictwo:

Fundacja Res Publica Multiethnica

Ul. Cypryjska 44

02-761 Warszawa

<http://res-publica-multiethnica.pl>

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	6
GMINA KISIELICE	
Łodygowo, st. 1	7
Łodygowo, st. 2	53
Stary Folwark, st. 1	107
Stary Folwark, st. 2	195
Trupel, st. 4	209
GMINA SUSZ	
Karolewo, st. 1	239
Susz, st. 1	253
GMINA IŁAWA	
Gulb, st. 1	297
Iława, st. 33 - Wielka Żuława	311
Kamionka, st. 9	351
Laseczno Małe, st. 1	421
GMINA GODKOWO	
Podągi, st. 2	431
Zimnochy, st. 2	463

WPROWADZENIE

ZBIGNIEW KOBYLIŃSKI

Oddawana w ręce Czytelnika publikacja stanowi jeden z rezultatów projektu badawczego Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki *Katalog grodzisk Warmii i Mazur. Część 1. Pomezania, Pogezania i Warmia*, realizowanego przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, we współpracy z innymi instytucjami naukowymi, przede wszystkim z Instytutem Archeologii i Etnologii PAN, w latach 2012–2017.

Projekt ten, którym miałem przyjemność kierować, miał na celu zainicjowanie sporządzania pełnego kompendium wiedzy na temat historycznych obwałowań, zwanych grodziskami, znajdujących się na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, pochodzących z okresów od starożytności przez średniowiecze, aż do czasów nowożytnych. Potrzeba takiego projektu była oczywista – podczas gdy na innych terenach dzisiejszej Polski już przed wielu laty dokonano inwentaryzacji i dokumentacji tego rodzaju obiektów archeologicznych (np. na Ziemi Chełmińskiej¹, Mazowszu², w Polsce Środkowej³, w Wielkopolsce⁴, na Pomorzu Środkowym⁵, czy na Śląsku⁶), w odniesieniu do terytorium województwa warmińsko-mazurskiego, ze względu na trudności spowodowane znacznym zalesieniem terenu, trudną do interpretacji geomorfologię, stanowiącą rezultat dynamicznych procesów glacjalnych, ale także i ze względu na brak dotychczasowego zainteresowania ze strony archeologów, pozostawały pod tym względem w znacznym stopniu nierośpoznanne, a w literaturze funkcjonowały nadal niesprawdzone informacje zebrane niegdyś przez krajoznawców i archeologów niemieckich, przede wszystkim takich, jak Emil Hollack (1860–1924), Hans Crome (1864–1943), czy Carl Engel (1883–1944). Ten stan rzeczy był niezwykle niekorzystny dla nauki, bowiem na niesprawdzonych informacjach budowane były historyczne syntezy i tworzone opracowania kartograficzne o wartości niemożliwej do weryfikacji. Postulaty dotyczące sporządzenia zweryfikowanego katalogu grodzisk Pomezanii, Pogezanii i Warmii pojawiały się w literaturze już dawno⁷, ale udało się zainicjować działania

dopiero w roku 2012 dzięki akceptacji projektu przez Narodowy Program Rozwoju Humanistyki.

Założeniem projektu było zatem zebranie wszelkich archiwalnych informacji na temat domniemanych grodzisk z regionu stanowiącego przedmiot projektu, dostępnych w archiwach polskich i niemieckich (archiwum dawnego Prussia Museum w Królewcu, obecnie znajdującej się Berlinie)⁸ oraz zweryfikowanie ich za pomocą badań geologicznych i archeologicznych. Równocześnie badania archeologiczne miały za zadanie dostarczyć informacji na temat chronologii i funkcji zweryfikowanych grodzisk, pozwalając włączyć je w narrację historyczną na temat dziejów dawnych ziem pruskich. Oczywiście, działania podjęte w ramach realizacji projektu nie ograniczały się tylko do weryfikacji (czy falsyfikacji) informacji archiwalnych. Jedną z najważniejszych części projektu było aktywne poszukiwanie, wszelkimi dostępnymi obecnie metodami prospekcji, nieznanych dotąd grodzisk. Oprócz „klasycznych” metod poszukiawczych stosowanych w archeologii, takich jak systematyczne poszukiwanie powierzchniowe, kluczową rolę odegrała w tym aspekcie analiza danych pochodzących z lotniczego skanowania terenu (ALS) uzyskiwanych za pomocą urządzenia zwanego LiDAR. Dzięki analizie zobrazowań tych danych udało się bowiem odkryć kilka zupełnie dotąd nieznanych grodzisk, ukrytych w lasach zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego. Dodatkowo do zestawu metod prospekcyjnych włączono także badania geofizyczne⁹ i poszukiwania podwodne¹⁰.

Działania w ramach projektu obejmowały badania geologiczne każdego z obiektów stanowiących potencjalne grodziska, badania wykopaliskowe (obejmujące zazwyczaj przekrój przez wał lub wały grodziska) oraz analizy pozyskanego w trakcie tych wykopalisk materiału źródłowego, w tym m.in. badania archeozoologiczne, archeobotaniczne¹¹, dendrologiczne¹², ceramologiczne¹³, a także datowanie radiowęglowe i termoluminescencyjne pobranych próbek¹⁴. Projekt w latach 2012–2017 objął zachodnią część województwa warmińsko-mazurskiego, a dokładniej tereny gmin Iława, Kisielice, Susz i Zalewo w powiecie iławskim oraz Łukta, Miłomłyn, Małdyty, Morąg, Miłakowo i Ostróda w powiecie ostródzkim. Dodatkowo uwzględniono obiekty znajdujące się administracyjnie w gminie Godkowo w powiecie elbląskim, ale położone tuż przy granicy wymienionego wyżej obszaru badawczego.

¹ Chudziakowa (red.) 1994.

² Górska et al. 1976.

³ Kamińska 1953.

⁴ Kowalenko 1938; Hensel 1950–1959; Hensel i Hilczer-Kurnatowska 1972–1987; Hensel, Hilczer-Kurnatowska i Łosińska 1995.

⁵ Olczak i Siuchniński 1966–1971, 1985–1989.

⁶ Żurowski i Jakimowicz 1939; Kaletyn, Kaletyn i Lodziński 1968; Kaźmierczyk, Macewicz i Wuszkan 1977.

⁷ Pawłowski 1990: 60–61.

⁸ Szczepański 2013.

⁹ Herbich 2013; Misiewicz i Małkowski 2013.

¹⁰ Pydyn 2013, 2016; Popek et al. 2013.

¹¹ Lityńska-Zając i Moskal-del Hoyo 2016.

¹² Stępnik 2016.

¹³ Bojanowski, Kobylińska i Kobyliński 2013; Bojanowski et al. 2016; Kałużna-Czaplińska, Kobylińska i Kobyliński 2013; Kałużna-Czaplińska et al. 2016.

¹⁴ Kobyliński 2016: 107–108.

Realizacja projektu przyniosła ogromną masę wielorakich informacji, które nie mogły zostać opublikowane w jednej tylko publikacji i w jednej tylko formie. Oddawane w ręce Czytelnika obecnie dwa tomy *Katalogu grodzisk Warmii i Mazur* (pomyślano jako początek serii, która powinna być kontynuowana w przyszłości) obejmują w związku z tym tylko te grodziska, w liczbie trzydziestu, które po badaniach okazały się być tworami antropogenicznymi i należeć do kategorii grodzisk w ścisłym rozumieniu tego terminu, a więc obiektów posiadających konstrukcję w postaci wałów ziemnych, bądź to otaczających ograniczoną przestrzeń, bądź oddzielających naturalnie wydzielającą się pod względem geomorfologicznym przestrzeń, np. cypel wysoczyzny, od otwartego terenu.

Obiekty, w liczbie 56, które – pomimo często zaskakującej formy terenowej – okazały się nie być tworami antropogenicznymi, zostały przedstawione w odrębnej publikacji¹⁵. Odrębnie także zostaną opublikowane wyniki badań tych stanowisk późnośredniowiecznych, które co prawda są niewątpliwie tworami ludzkimi i mają charakter obronny, ale zawierają elementy architektury murowanej, nie wykazały natomiast obecności wałów ziemnych. Odrębnie, dla zachowania klarowności niniejszego katalogu, postanowiono także potraktować stanowisko 2 w Wenecji, gm. Morąg, pow. ostródzki, które okazało się być kurhanem z okresu wpływów rzymskich, jednak być może – po wyrabowaniu – wtórnie wykorzystanym w średniowieczu do celów obronnych, o czym świadczyć zdaje się włączenie go w system długich wałów, interpretowanych zwykle jako granice terytoriów plemiennych. Część grodzisk objętych działaniami w ramach realizacji projektu była już wcześniej przedmiotem ograniczonych badań wykopaliskowych. Zdecydowano się jednak włączyć je do projektu ze względu na to, że dotychczasowe wyniki badań nie były opublikowane w ogóle, albo opublikowane w zdawkowej formie. Część badaczy zgodziła się przekazać realizatorom obecnego projektu materiały ze swoich dawnych badań¹⁶. Jedynym grodziskiem znajdującym się na terenie objętym zasięgiem projektu, którego nie zdecydowano się ponownie badać wykopaliskowo, jest grodzisko w Ornowie-Lesiaku, st. 3, gm. Ostróda, pow. ostródzki, które już dwukrotnie w przeszłości podlegało rozległym badaniom wykopaliskowym, a wyniki jego badań były kilkakrotnie obszernie opublikowane¹⁷.

Uzupełnieniem niniejszego Katalogu jest zainicjowana w roku 2013 seria wydawnicza pod nazwą

*Grodziska Warmii i Mazur*¹⁸, zawierająca m.in. podsumujące opracowania wyników specjalistycznych badań przeprowadzonych w ramach realizacji projektu oraz m.in. informacje o grodziskach z innych terenów ziemi pruskich, opracowane przez uczestników projektu, ale także i przez innych autorów. Publikacje te będą – mamy nadzieję – kontynuowane w przyszłości w ramach serii wydawniczej *Archaeologica Hereditas. Prace Instytutu Archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie* i w jej ramach opublikowane będą prace naukowe wykorzystujące źródła zgromadzone m.in. w niniejszym katalogu.

Realizacja projektu była przedsięwzięciem zespołłowym. Nie byłaby ona możliwa bez zaangażowania wielu osób i pomocy ze strony wielu instytucji, zwłaszcza bez życzliwego nastawienia władz gmin, na terenie których prowadzone były badania (w tym miejscu ze szczególną wdzięcznością wymienić chciałbym władze gmin Zalewo i Iława). Wszystkie badania geofizyczne przeprowadzili prof. dr hab. Jerzy Nitychoruk z Państwowej Wyższej Szkoły w Białej Podlaskiej i dr Fabian Welc z Instytutu Archeologii UKSW. Na podstawie własnych pomiarów geodezyjnych w terenie wszystkie plany warstwowe i trójwymiarowe wizualizacje grodzisk wykonał mgr Jacek Błaszczyk¹⁹. W archeologicznych badaniach terenowych wzięło udział w mniejszym lub większym zakresie wielu archeologów (prof. Przemysław Urbańczyk, dr Michał Bieniada, dr Rafał Solecki, dr Joanna Wawrzeniuk, dr Jacek Wysocki, dr Katarzyna Zeman-Wiśniewska, dr Magdalena Żurek, mgr Jarosław Chrapek, mgr Bartłomiej Klęczar, mgr Aleksandra Orłowska, mgr Kamil Rabiega, mgr Magdalena Rutyna, mgr Daniel Skoczylas i mgr Katarzyna Zdeb z Instytutu Archeologii UKSW oraz Dariusz Wach z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN) i studentów archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, bez których wysiłku fizycznego i intelektualnego nie byłoby możliwe uzyskanie tak wielu ważnych informacji na temat badanych grodzisk. Większość materiału ceramicznego opracowała mgr Urszula Kobylińska. Wszystkie digitalizacje i opracowania kartograficzne wykonał dr Rafał Solecki. Autorami rysunkowej dokumentacji ceramiki zabytkowej są Aneta Chojnicka-Banaszkiewicz, Bartłomiej Karch, Anna Kucharska-Wach, Diana Świecka i Dariusz Wach. Wszystkim tym – i wielu innym – osobom należą się wyrazy szczególnej wdzięczności.

Mam nadzieję, że prace nad pełnym katalogiem grodzisk Warmii i Mazur będą mogły być kontynuowane w kolejnych latach.

¹⁵ Kobyliński et al. 2016.

¹⁶ Wyrazy wdzięczności należą się dr. Janowi Michalskiemu za udostępnienie materiałów z badań w Łodygowie, st. 1, gm. Kisielice, pow. iławski, dr. hab. Annie Marciniak-Kajzer za udostępnienie materiałów z badań w Zajaczkach, st. 1, gm. Ostróda, pow. ostródzki i dr. Sławomirowi Wadylowi za udostępnienie materiałów z badań grodziska w Lipowcu, st. 1, gm. Ostróda, pow. ostródzki.

¹⁷ Mirkowska 2004; Wadyl 2012a, 2013b: 114–123; Kurzyk i Wadyl 2015.

¹⁸ Kobyliński (red.) 2013, 2016.

¹⁹ Współrzędne wykopów oraz położenie obiektów i warstw zostały podane w niniejszej publikacji w odniesieniu do lokalnych siatek pomiarowych. Współrzędne geograficzne i geodezyjne możliwe są do odczytania z opracowań kartograficznych w geoportalu internetowym grodziska-warmia-mazury.pl, powiązanym z niniejszą publikacją.

Trupel, st. 4

Gmina Kisielice

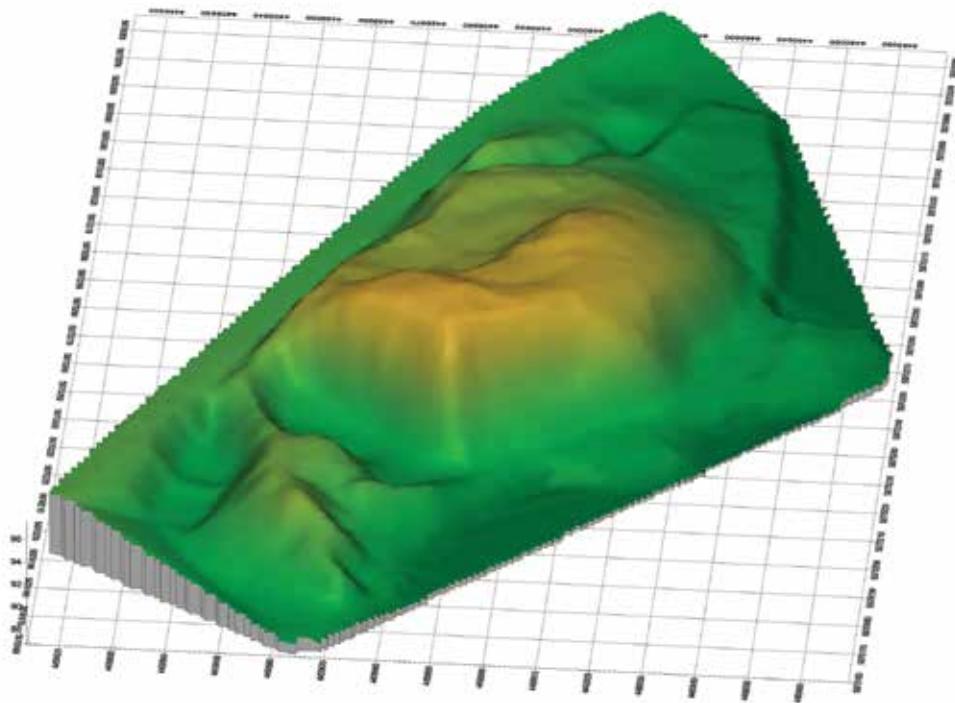
Powiat iławski

AZP 28-50/141

Współrzędne geograficzne:

N 53° 33' 35,43''

E 19° 20' 32,87''

Trupel, st. 4

Ryc. 1. Grodzisko w Truplu, st. 4 na mapie w skali 1:25 000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Truplu, st. 4 na mapie w skali 1:10 000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Stanowisko znajduje się przy północno-zachodnim krańcu Jeziora Trupel, w odległości około 200 m od niego. Położone jest nad niewielkim strumieniem Nidą lub Nidką (*Neida*)¹, płynącym na wysokości stanowiska w głębokim jarze ku północy i wpadającym do jeziora od zachodu (ryc. 1–2). Poziom lustra wody w strumieniu na wysokości grodziska ma około 87,3–87,9 m n.p.m. Aktualnie obszar stanowiska znajduje się między jarem strumienia na wschodzie, a drogą asfaltową z miejscowości Trupel do Piotrowic Małych na zachodzie. Teren cypla wysoczyzny, na którym znajduje się stanowisko, został w znacznym stopniu przekształcony i zniszczony na skutek prac ziemnych, w tym przez pobieranie piasku, prawdopodobnie właśnie w trakcie budowy drogi, co miało miejsce w końcu XIX i w XX w. Wskutek tych prac teren ten został na tyle zniszczony, że grodzisko zachowało się prawdopodobnie jedynie fragmentarnie, w części południowej i zachodniej cypla (ryc. 3).

Obszar majądu, zamknięty pomiędzy linią drogi, a krawędzią wysoczyzny, ma powierzchnię około 46 arów. Jest ona nieregularna, wyraźnie pofałdowana i lekko opada w kierunku północnym. Najwyższy punkt w części północnej osiąga poziom około 98,2 m n.p.m., a w części południowej około 93,3 m n.p.m. Stoki od strony południowej i południowo-wschodniej są wyraźnie zarysowane. Kąt nachylenia wynosi około 35°, a wysokość dochodzi do 9 m. W części wschodniej i północno-wschodniej krawędzie stają się coraz bardziej łagodne, by w części północnej w zasadzie zaniknąć (ryc. 4–5).

Bezpośrednio na południe od cypla, na którym miało znajdować się grodzisko, znajduje się liniowy nasyp długości około 26 m, wysokości około 4 m, szeroki u podstawy na około 11 m, a przy szczytce szeroki na około 4 m. Łączy on południowo-zachodnią część cypla z ziemną platformą o powierzchni około 6 arów, której wysokość dochodzi do 4 m ponad otaczający ją obszar i około 5 m ponad poziom lustra wody w strumieniu. Wał ten i platforma zwężają dolinę strumienia do około 15 m, podczas gdy na tym odcinku ma ona od 35 do nawet 50 m.

ŚRODOWISKO FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE

JERZY NITYCHORUK I FABIAN WELC

Grodzisko w Truplu położone jest na wzgórzu otoczonej od wschodu głęboką doliną rzeczną, od południa głębokim na 4 m rozcięciem erozyjnym. Od zachod-

du i północy pierwotna sytuacja morfologiczna jest trudna do zrekonstruowania z powodu znaczących przekształceń powstałynych przy budowie drogi.

Według *Szczegółowej mapy geologicznej Polski*² opisywany obiekt leży w obrębie piasków i żwirów wodnolodowcowych, w których sąsiedztwie występują piaski akumulacji szczelinowej ze stadiału górnego zlodowacenia Wisły (ryc. 6). Jednak morfologia wzgórka i budowa geologiczna, na którą się składa piasek drobnoziarnisty, barwy żółtobrązowej wskazuje, że opisywana forma jest kemem. Otoczenie obiektu jest pokryte lasem wyrosłym na słabych glebach V i VI klasy, które rozwinęły się na podłożu piaszczystym.

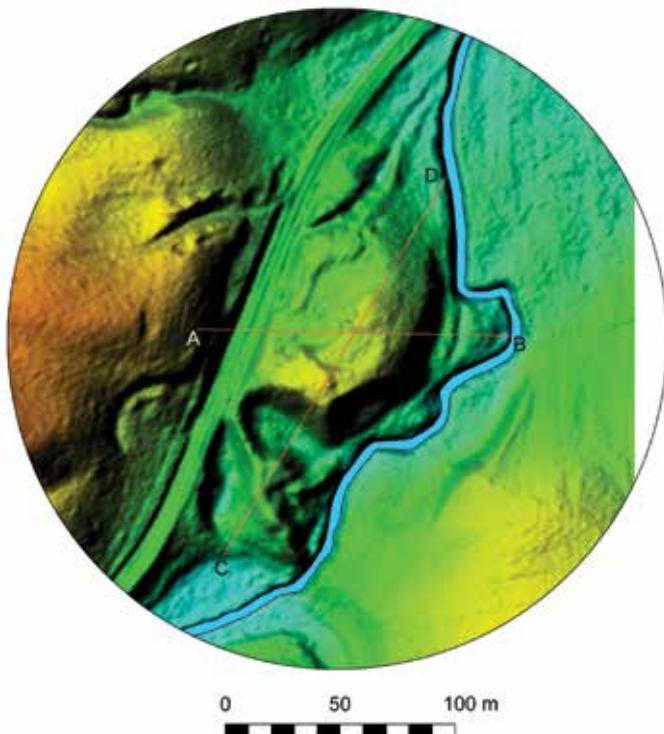
W wierceniu T-3, T-5, T-6 stwierdzono warstwę maksymalnie o 0,9 m miąższości, na którą składają się piasek z humusem, fragmentami cegieł i węgli drzewnych, czyli typową warstwę kulturową. Wymienione wiercenia usytuowane były na obrzeżach pagórka, czyli w miejscu które nie podlegało niszczeniu w trakcie budowy drogi. Duża część, głównie zachodniej i centralnej części stanowiska, została usunięta. W wierceniu T-1, które usytuowano na szczycie domniemanego wału, stwierdzono warstwę piasków kemowych na głębokości od 0,2 m, w której brak jest śladów ingerencji ludzkiej, co pokazuje, że forma ta jest naturalnym fragmentem kemu, który prawdopodobnie naturalnie został rozcięty. Dowodem na to jest nawiercony w wierceniu T-2 mułek piaszczysty barwy szaro-brązowej z przewarstwieniami orsztynu, nieco ilasty nie zawierający śladów działań ludzkich. Na głębokości ok. 1 m stwierdzono zwierciadło wód gruntowych (ryc. 7–8).

² Szczegółowa mapa geologiczna Polski w skali 1:50 000, ark. Kisielice: Uniejewska 2003.

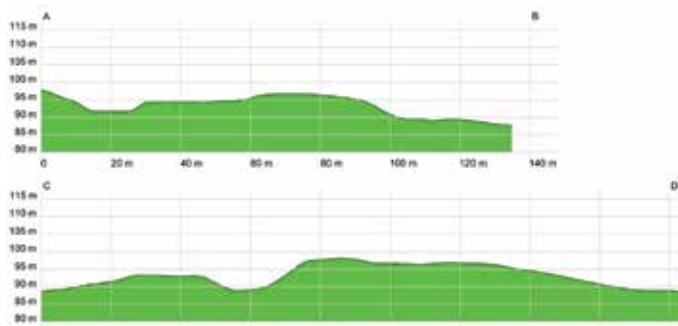

Ryc. 3. Grodzisko w Truplu, st. 4, widok od strony południowo-zachodniej (fot. J. Wysocki)

¹ Leyding 1972: 45.

Ryc. 4. Grodzisko w Truplu, st. 4 na zobrazowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 5. Przekrój grodziska w Truplu, st. 4 po osi wschód-zachód (AB) i północ-południe (CD) uzyskany z danych ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

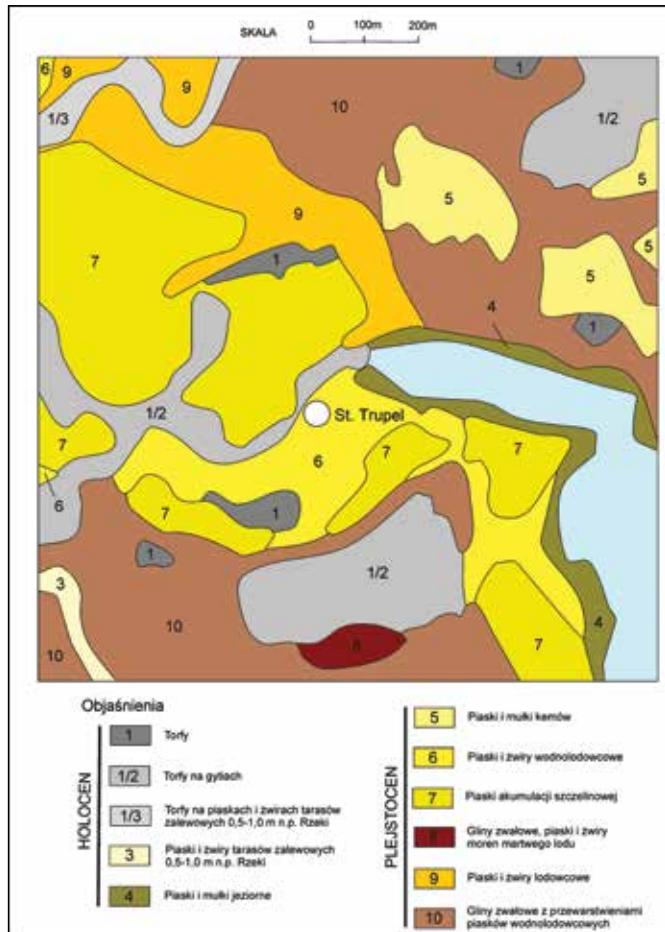
RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Przebieg badań terenowych

Pierwsza znana wzmianka o stanowisku nieopodal Trupla pochodzi z pracy Hansa Cromego z 1937 roku³, który informuje że w odległości 1 km na południowy zachód od Trupla (*Traupel*) znajduje się *Der Mühlberg*. Stanowisko to zostało powtórnie zlokalizowane w 1994 r. przez Marka Jagodzińskiego w trakcie badań AZP.

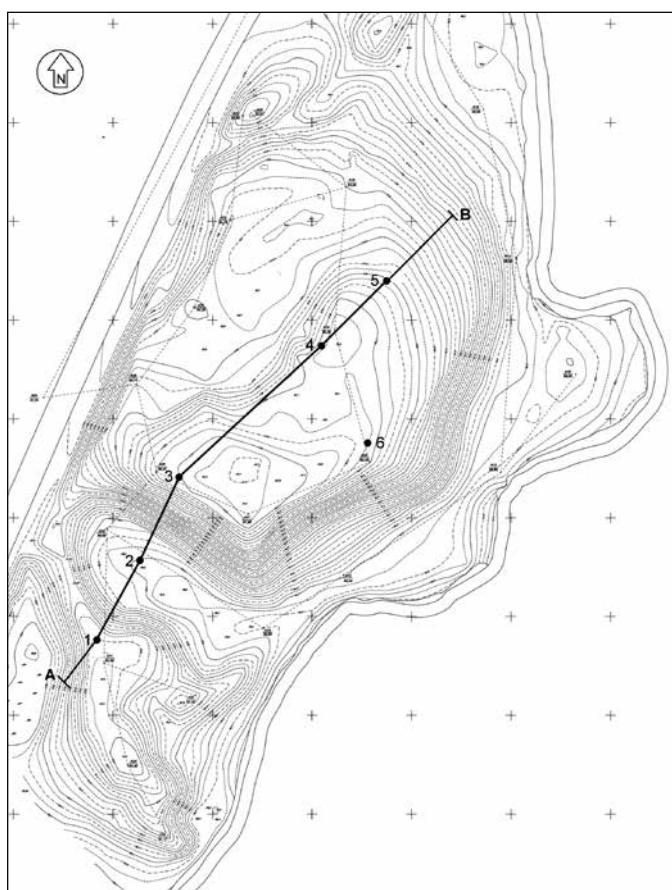
Obserwacja morfologii stanowiska zasugerowała, by wykopy badawcze zostały umieszczone w południowo-zachodniej jego części, przy krawędzi jaru, gdzie – jak sądzono – zachowały się relikty wałów obronnych obiektu oraz inne ślady osadnictwa.

W trakcie badań archeologicznych przeprowadzonych w ramach realizacji projektu *Katalog grodzisk Warmii i Mazur* w 2013 roku założono pięć wykopów badawczych (W1, W1A, W2, W3, W4) o łącznej powierzchni 57,15 m². Wykop 1 (W1), o wymiarach 2 x 7 m, został wytyczony na osi zbliżonej do linii północ-południe od krawędzi jaru w kierunku wnętrza obiektu. Spodziewano się odnaleźć w nim pozostałości ewentualnego wału obronnego, na co wskazywało ukształtowanie terenu. Kolejne trzy wykopy: W2 o wymiarach 2 x 7 m, W3 o wymiarach 2 x 6 m i W4 o wymiarach 1 x 6 m, zorientowano po linii wyznaczonej pod kątem 45° w stosunku do osi wykopu 1, w celu uzyskania przekroju przez domniemany majdan obiektu oraz zidentyfikowania miejsca, od którego zaczynają się zniszczenia spowodowane przez wybierzysko piasku. W rezultacie uzyskano przekrój o długości 19 metrów, w którym widoczne są zarówno nawarstwienia kulturowe, jak też wyraźnie można określić miejsce, od którego teren jest już zniszczony. Przestrzeń między wykopami 1 i 2 oznaczono jako wy-

³ Crome 1937: 123.

Ryc. 6. Mapa geologiczna okolic grodziska w Truplu, st. 4 (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 7. Plan warstwicowy grodziska w Truplu, st. 4 (wyk. J. Błaszczyk) z oznaczeniem miejsc wiercen geologicznych (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

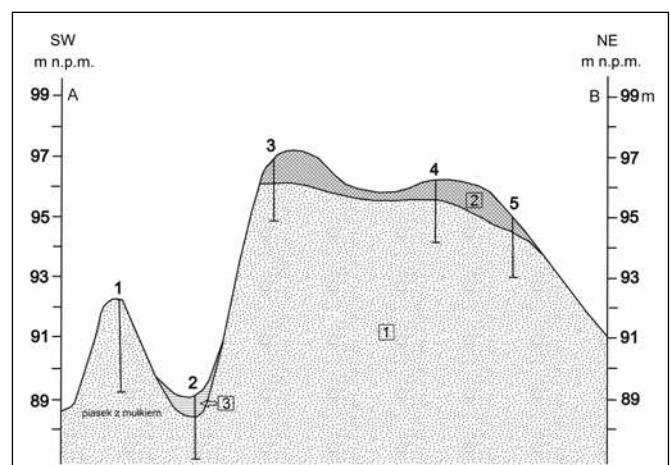
kop 1A, stanowiący poszerzenie wykopu 1. Wykonanie poszerzenia było konieczne ze względu na odnalezione w wykopie 1 relikty obiektu archeologicznego, które kontynuowały się w kierunku wykopu 2. Wykop 1 miał po powiększeniu powierzchnię 25,15 m² (ryc. 9).

Stratygrafia stanowiska

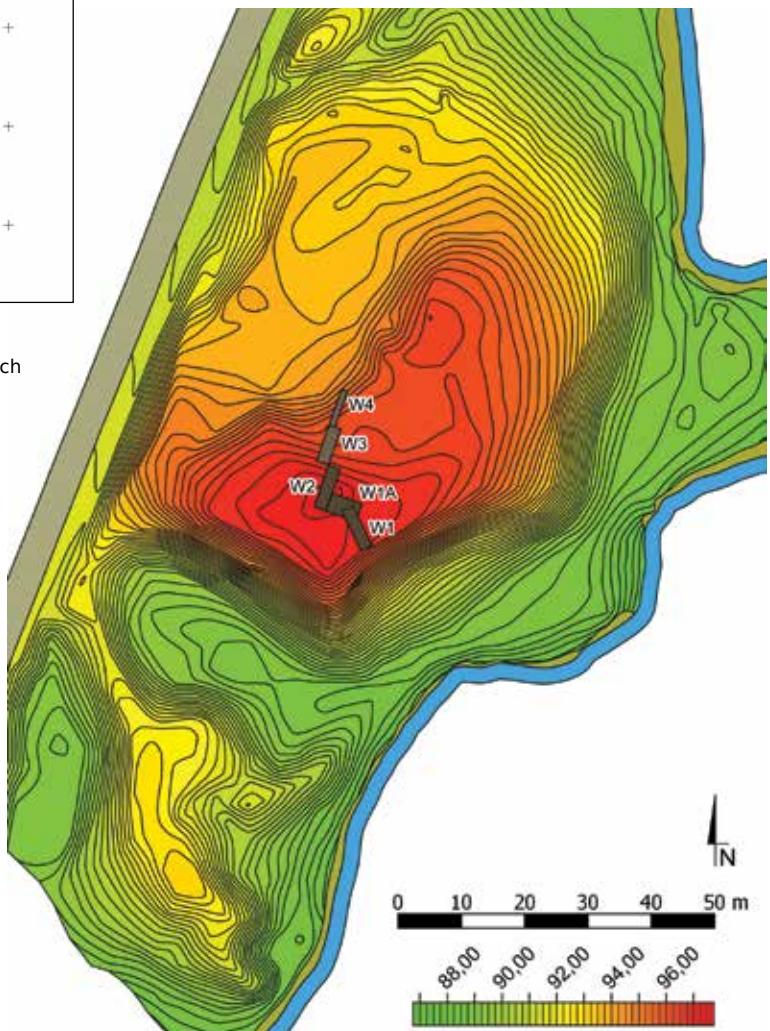
W trakcie obecnych badań archeologicznych wydzielono łącznie 45 jednostek stratygraficznych, które podzielono na cztery główne fazy związane z użytkowaniem tego obszaru (tab. 1 i ryc. 10).

Warstwy naturalne

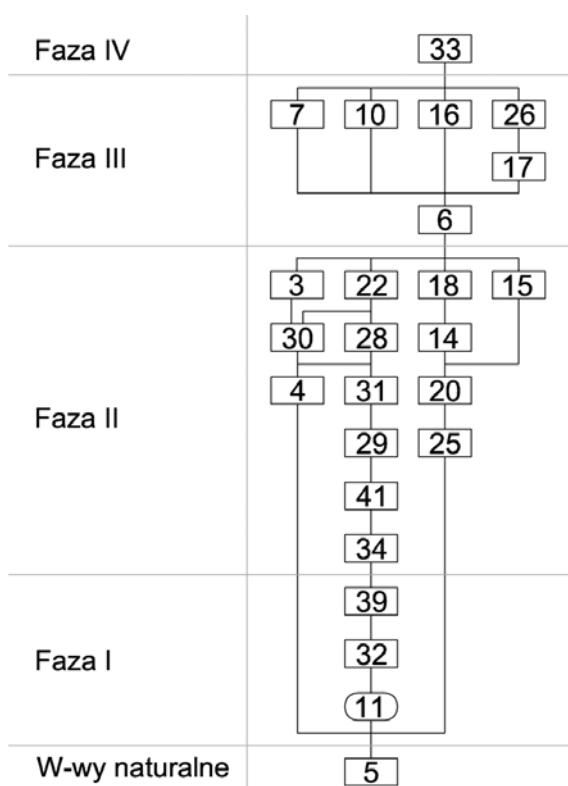
W trakcie badań jako warstwę naturalną zidentyfikowano jednostkę 5, która jest sypkim piaskiem. Strop calca w obrębie wykopu 1 znajduje się na poziomie około 95,6 m n.p.m. i opada w kierunku północnym, tak by w wykopie 4 osiągnąć poziom około 93,5 m n.p.m. W trakcie badań nie natrafiono w żadnym miejscu na ślady pierwotnego humusu, a granica pomiędzy calcem, a jednostkami znajdującymi się

Ryc. 8. Przekrój geologiczny przez grodzisko w Truplu, st. 4:
1 - piasek drobnoziarnisty (kemowy), 2 - warstwa archeologiczna,
3 - mułek ilasty (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 9. Plan warstwicowy grodziska w Truplu, st. 4 z zaznaczonymi wykopami badawczymi z sezonu 2013 (na podstawie pomiarów J. Błaszczyka, oprac. R. Solecki)

Ryc. 10. Trupel, st. 4. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

bezpośrednio powyżej jest ostra. Fakt ten może sugerować, że obszar stanowiska był poddany silnej niwelacji, która zniosła poziomy kulturowe, aż do stropu warstw naturalnych.

Faza I

Najstarsza wydzielona faza reprezentowana jest przez trzy jednostki, które należy wiązać z budową piwniczki i prawdopodobnie budynku, który znajdował się ponad nią (ryc. 11–12). Pierwsza z nich to szerokopłaszczyznowy wкоп budowlany 11 (W1), którego rozpoznanie wymiary to długość 6,8 m, szerokość 2,8 m i głębokość około 1,1 m. Ściany wköpów są nachylone pod kątem około 53°, co jest zapewne wynikiem kopania w sztywnym podłożu. Dno wköpów jest płaskie i znajduje się na poziomie około 94,5 m n.p.m. Bezpośrednio na dnie wköpów zdeponowane zostały warstwy gliny przemieszanej z polepami i węgielkami 32 (W1) oraz przemieszanej, niejednorodnej gliny 39 (W1), których łączna miąższość wynosi około 25 cm. Warstwy te są najpewniej klepiskiem wyznaczającym zasięg podłogi w obrębie piwniczki.

Faza II

Kolejny horyzont chronologiczny wiąże się z pożarem budynku ponad piwniczką z wkopu 11 (W1). Pożar

doprowadził do zawalenia się budynku. Brak jest śladów odbudowy, a wręcz przeciwnie – zidentyfikowano dużą ilość popiołów, węgli drzewnych i polepy zalegających bezpośrednio ponad warstwami naturalnymi, nawet w bezpośredniej bliskości piwniczki. Może to oznaczać, że obszar wokół piwniczki został zniwelowany po pożarze, a część warstw użytkowych została zepchnięta do wnętrza piwniczki, całkowicie ją wypełniając.

Śladami pożaru w obrębie piwniczki z wkopu 11 (W1) jest warstwa popiołów, węgli drzewnych i polepy 34 (W1), która jest zapewne pozostałością ściany lub stropu piwniczki zapadniętego do jej wnętrza. Na stropie warstwy 34 (W1), w południowo-zachodnim narożniku omawianej piwniczki zidentyfikowano pierścieniowaty kształt o średnicy około 50 cm utworzony przez warstawkę wyżarzonej gliny (ryc. 13). Jest to najprawdopodobniej relikt urządzenia ognistego – pieca kopylkowego, który znajdował się w tym miejscu i został zniszczony w wyniku zawalenia się budynku.

W odległości około 2,5 m na północny-zachód od piwniczki zidentyfikowano pokaźną grubą warstwę przemieszanej, piaszczysto-gliniastej ziemi z grudami polepy i kawałkami węgli drzewnych dębu i sosny⁴ 20 (W2), której miąższość dochodzi do 55 cm (ryc. 16). Warstwa ta w granicach wykopu 2 ma szerokość do około 4,6 m i kontynuuje się dalej w kierunku północno-zachodnim. Pomiędzy warstwą naturalną 5 (W1, 2, 3, 4), a warstwą spalenizny 20 (W2) zarejestrowano płat twardej, niejednorodnej gliny 25 (W2), o szerokości do 1,6 m i miąższości do 40 cm (ryc. 16), który strukturalnie przypomina klepisko zidentyfikowane w piwniczce z wkopu 11 (W1) i mógł także pełnić taką rolę.

Warstwy związane z niwelacją równającą obszar stanowiska po pożarze zidentyfikowano w obrębie piwniczki oraz nieco na północny-zachód od niej. W pierwszym przypadku są to – w kolejności stratygraficznej – przemieszany, gliniasty piasek 41 (W1), niejednorodny piasek z wkrętami węgli i polepy 29 (W1), twarda, zbita, niejednorodna glina 31 (W1), przemieszana, niejednorodna glina z wkrętami polepy i węgielków 4 (W1), lekko gliniasty, sypki piasek 28 (W1), niejednorodna glina z wkrętami węgli i polepy 30 (W1), ziemia z fragmentami polepy i węgielków 22 (W1) i przepalone gliny z węgielkami 3 (W1) (ryc. 12, 14–15). W drugim przypadku są to – w kolejności stratygraficznej – twarda, niejednorodna glina 15 (W2), ziemia z drobinami polepy 14 (W1) i zbita ziemia z drobinami polepy i węgli drzewnych 18 (W2) (ryc. 15–16).

Faza III

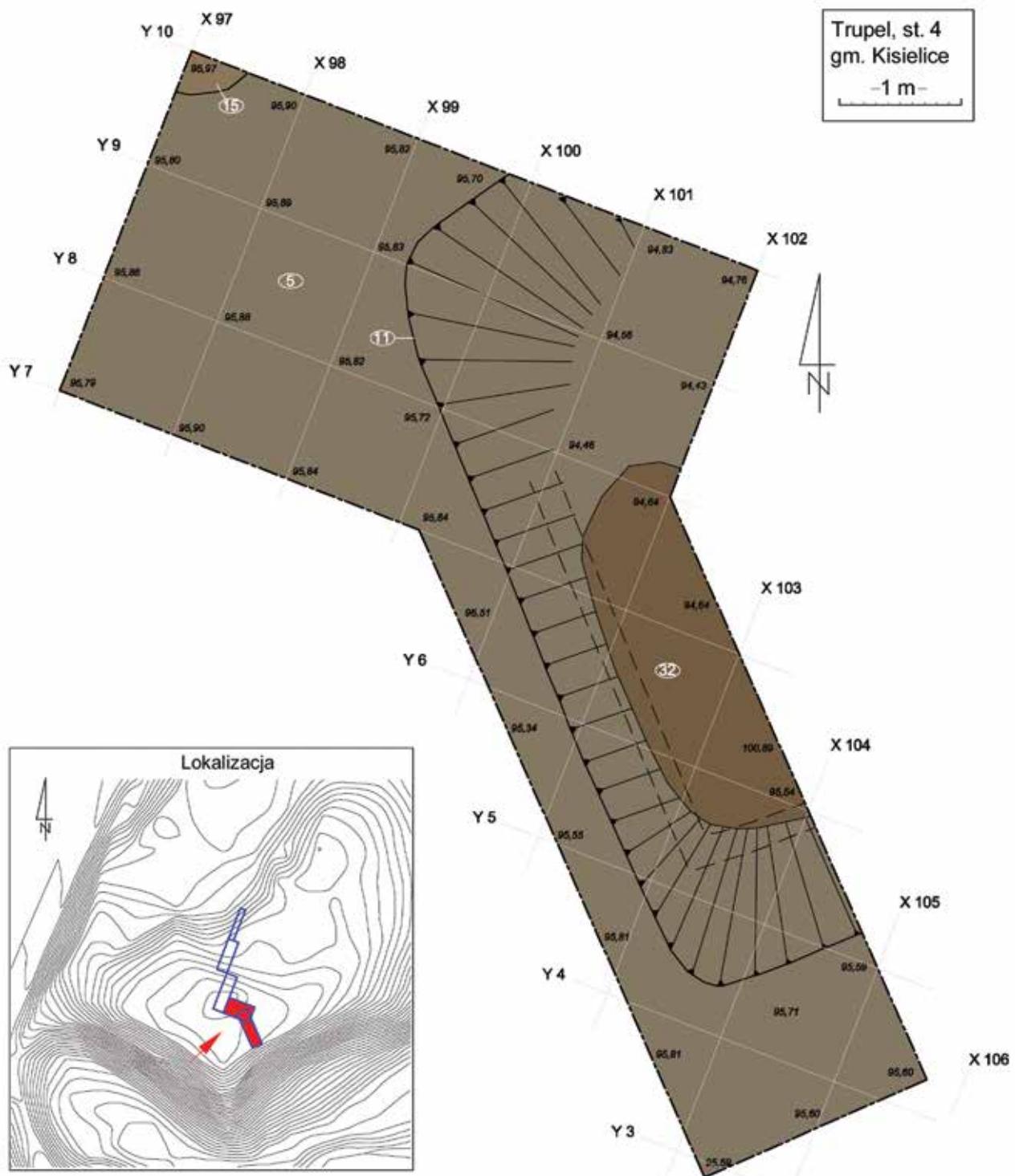
Warstwy Fazy III związane są z szerokopłaszczyznową niwelacją, której poddano obszar stanowiska w XIX

⁴ Stępnik 2016: 235.

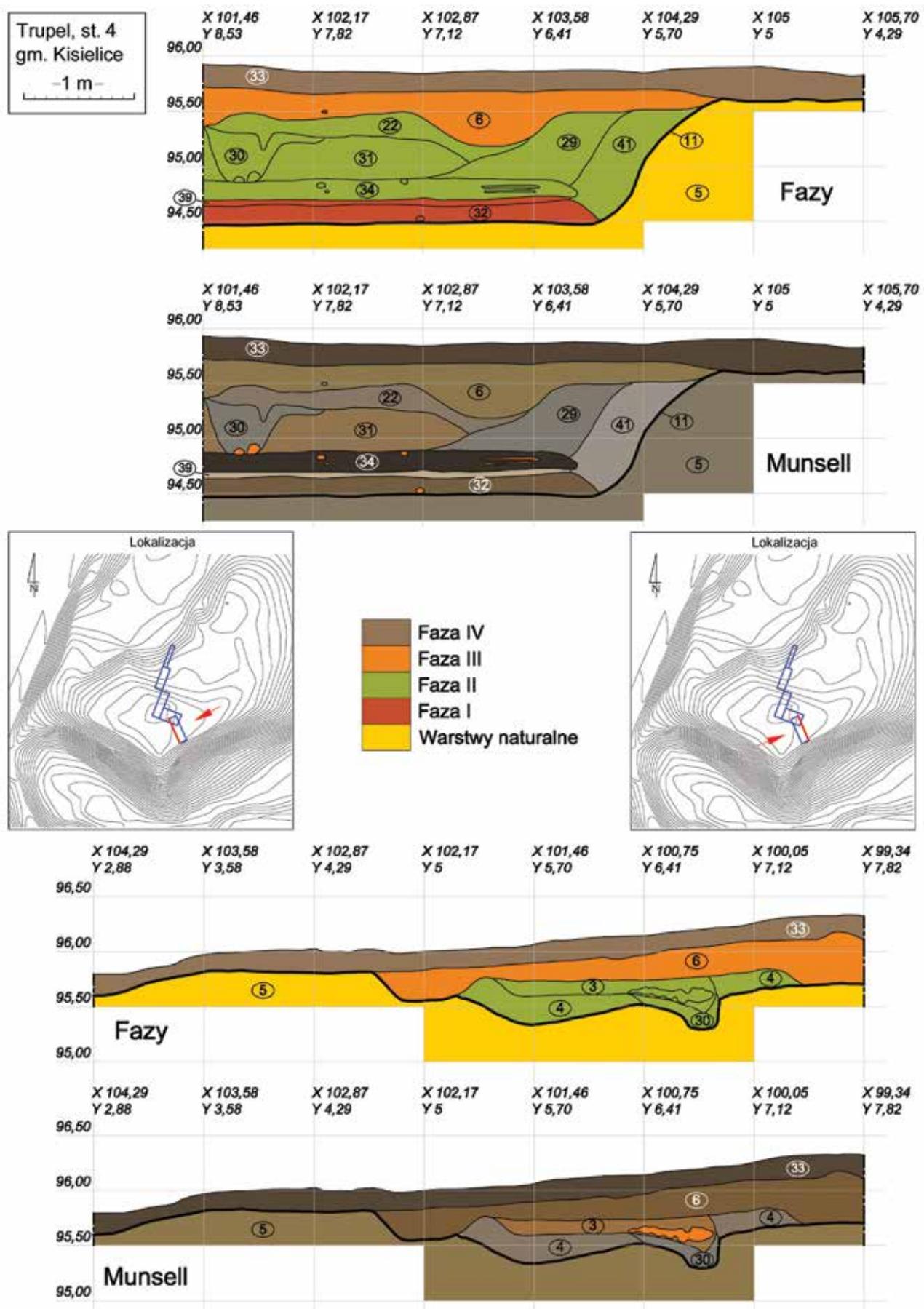
Tabela 1. Trupel, st. 4. Badania w roku 2013. Katalog warstw i obiektów oraz ich zależności stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne siatki pomiarowej stanowiska	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
							Znajduje się pod	Znajduje się nad
3	-	1	Okolo 1 m od reliktów piwniczkii	X=100,2–101,9; Y=5,3–7	Przepalone gлина z węgielkami; miąższość do 30 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	10YR 4/4	6	30
4	-	1	Okolo 1 m od reliktów piwniczkii	X=99,8–102; Y=5,1–7,8	Przemieszana, niejednorodna gлина z wtrętami polepy i węgielków; miąższość do 25 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	10YR 5/2	30	5
5	-	1, 2, 3, 4	Całe stanowisko	X=93–105,8; Y=2,9–26	Sypki piasek; warstwa naturalna	2,5Y 5/2	6	-
6	-	1, 2, 3, 4	Całe stanowisko	X=93–105,8; Y=2,9–26	Przemieszany, lekko gliniasty piasek z drobinami polepy; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	2,5Y 5/4	33	5
7	-	3	Okolo 7 m od reliktów piwniczkii	X=93–95; Y=15,8–18,8	Piaszczysta gлина z drobinami węgli drzewnych; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	7,5Y 3/3	33	6
10	-	3	Okolo 7 m od reliktów piwniczkii	X=93–95; Y=14–16,7	Twarda ziemia z dużą ilością węgli drzewnych i polepy; miąższość do 20 cm; niwelacja związana z budową drogi	7,5YR 3/2	33	6
11	11	1	Obszar piwniczkii	X=99,2–104,9; Y=4,3–10	Wkop budowlany pod piwniczkę; zidentyfikowane wymiary to dł. 6,9 m, szer. 2,9 m, gł. do 1,1 m		35	5
14	-	2	Okolo 5 m od reliktów piwniczkii	X=95–96,1; Y=9,5–11,7	Ziemia z drobinami polepy; miąższość do 30 cm; ślady zniszczzeń związanych z pożarem, zawalona ściana(?)	10YR 4/2	6, 18	20
15	-	2	Okolo 3 m od reliktów piwniczkii	X=96–97,5; Y=9,6–10,9	Twarda, niejednorodna gлина; miąższość do 30 cm; ślady zniszczzeń związanych z pożarem, zawalona ściana(?)	10YR 5/3	6	20
16	-	2	Okolo 3 m od reliktów piwniczkii	X=95,3–97,9; Y=7,7–9,7	Jednorodna gлина; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	7,5Y 4/6	33	6
17	-	2	Okolo 5 m od reliktów piwniczkii	X=95–97; Y=7–14	Niejednorodna, przemieszana piaszczysta ziemia; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	2,5Y 4/2	26	6
18	-	2	Okolo 5 m od reliktów piwniczkii	X=95–95,9; Y=8,4–9,6	Zbita ziemia z drobinami polepy i węgli drzewnych; miąższość do 20 cm; ślady zniszczzeń związanych z pożarem, zawalona ściana(?)	10YR 5/6	6	14, 20
20	-	2	Okolo 3 m od reliktów piwniczkii	X=95–97; Y=7,7–12,9	Przemieszana, piaszczysto-gliniasta ziemia z grudami polepy i kawałkami węgli drzewnych; miąższość do 55 cm; ślady zniszczzeń związanych z pożarem, zawalona ściana(?)	2,5YR 3/1	14, 15, 18	25
22	-	1	Obszar piwniczkii	X=99,2–104,9; Y=4,3–10	Ziemia z fragmentami polepy i węgielków; miąższość do 45 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	10YR 5/2	6	28, 30
25	-	2	Okolo 4 m od reliktów piwniczkii	X=95–96,2; Y=11,7–13,5	Twarda, niejednorodna gлина; miąższość do 40 cm; ślady zniszczzeń związanych z pożarem, zawalona ściana lub klepiśko(?)	10YR 5/6	20	5
26	-	2	Okolo 5 m od reliktów piwniczkii	X=95–95,4; Y=7,2–7,8	Niejednorodna, piaszczysta gлина z fragmentami polepy; miąższość do 25 cm; niwelacja związana z budową drogi	10YR 4/1	33	17
28	-	1	Obszar piwniczkii	X=100,3–102; Y=7,9–10	Lekko gliniasty, sypki piasek; miąższość do 40 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	7,5YR 8/4	22	31, 41
29	-	1	Obszar piwniczkii	X=102,8–104,2; Y=5,5–7,2	Niejednorodny piasek z wtrętami węgli i polepy; miąższość do 65 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	2,5Y 5/1	31	41
30	-	1	Obszar piwniczkii	X=101,5–102,3; Y=7,4–8,2	Niejednorodna warstwa gliny z wtrętami węgli i polepy; miąższość do 45 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	2,5Y 5/1	22	31
31	-	1	Obszar piwniczkii	X=101,4–103,1 Y=6,9–8,5	Twarda, zbita, niejednorodna gлина; miąższość do 40 cm; niwelacja równająca obszar stanowiska po pożarze	10YR 5/5	28, 30	29
32	11	1	Obszar piwniczkii	X=101,4–104,1; Y=5,6–8,3	Gлина przemieszana z polepą i węgielkami; miąższość do 20 cm; gliniane klepiśko – podłoga w obrębie piwniczkii	10YR 4/3	35	11
33	-	1, 2, 3, 4	Całe stanowisko	X=93–105,8; Y=2,9–26	Niejednorodny, sypki piasek; miąższość do 35 cm; współczesny humus leśny	10YR 3/2	-	5
34	-	1	Obszar piwniczkii	X=101,1–104,1; Y=5,6–10	Warstwa spalenizny – węgle drzewne i polepa; miąższość do 20 cm; ściany i/lub strop piwniczkii zapadnięty do jej wnętrza w wyniku pożaru	10YR 2/1	29, 31, 43	39, 41
39	-	1	Obszar piwniczkii	X=101,4–104,1; Y=5,6–8,3	Przemieszana, jasna, niejednorodna gлина; miąższość do 7 cm; gliniane klepiśko – podłoga w obrębie piwniczkii	10YR 7/3	34	32
41	-	1	Obszar piwniczkii	X=99,2–104,9; Y=4,3–10	Przemieszany, gliniasty piasek; miąższość do 100 cm; osuwisko warstw naturalnych do wnętrza piwniczkii spowodowane pożarem i zawaleniem się ścian piwniczkii	10YR 6/1	29	11, 32, 34

Trupel, st. 4

Ryc. 11. Trupel, st. 4. Plan wykopów 1 i 1A na poziomie warstw wiązanych z Fazą I (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Ryc. 12. Trupel, st. 4. Ściana północna i południowa wykopu 1 (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Ryc. 13. Trupel, st. 4. Narożnik budynku i pozostałości pieca kopułkowego (fot. J. Wysocki)

i XX w., podczas budowy, a następnie przebudowy drogi z Trupla do Piotrowic Małych. Droga ta przebiega przez stanowisko, odcinając je od wysoczyzny. Warstwy te, to – w kolejności stratygraficznej – przemieszany, lekko gliniasty piasek z drobinami polepy 6 (W1, 2, 3, 4), jednorodna glina 16 (W2), niejednorodna, przemieszana, piaszczysta ziemia 17 (W2), niejednorodna, piaszczysta glina z fragmentami polepy 26 (W2), piaszczysta glina z drobinami węgli drzewnych 7 (W3) i twarda ziemia z dużą ilością węgli drzewnych i polepy 10 (W3) (ryc. 12, 14, 16–17).

Faza IV

Najmłodszą fazę reprezentuje niejednorodny, syphki piasek 33 (W1, 2, 3, 4) pokrywający całą powierzchnię stanowiska i będący współczesnym poziomem użytkowym.

ZNALEZISKA

URSZULA KOBYLIŃSKA

Ceramika

Ogólna charakterystyka zbioru

W trakcie badań wykopaliskowych na terenie grodziska w Truplu, st. 4 w roku 2013 znaleziono łącznie 904 fragmenty ceramiki (tab. 2), głównie „siwej”, o powierzchni matowej, w tym 104 fragmenty z wylewem (stanowiące odpowiednik 708% SEN), 620 fragmentów brzuśców, z których 204 były ozdabiane oraz 59 części den głównie lekko wklęsłych i płaskich na podsypce (stanowiące odpowiednik 693% SEN). Ceramika znaleziona na terenie tego stanowiska jest jednolita w charakterze. Naczynia mają barwę w odcieniach od

jasnoszarej do czarnej (5YR 6/1, 5/1, 4/1). Były one wypalone w atmosferze redukcyjnej, z przełamami w przeważającej większości jednolicie szarymi, choć niewielka część ceramiki ma dwukolorowe czerwonawo-szare i czerwonawo-brązowe (5YR 5/2, 5/3, 5/4) plamy na powierzchni, co wskazuje na nierówny wypał. Większość zachowanych fragmentów charakteryzuje powierzchnia szorstka, kostropata lub tylko lekko wygładzona. Znaleziono jedynie siedem ułamków brzuśców, oraz fragment ucha i flaszy-butelki pochodzących z ceramiki o powierzchni wyścieconej. Wśród odkrytych ułamków naczyń można wyróżnić głównie dzbanki, garnki, misy i pokrywy naczyń. Zestawienie przykładowych form części brzegowych dzbanów, garnków i waz prezentuje ryc. 18.

Formy naczyń

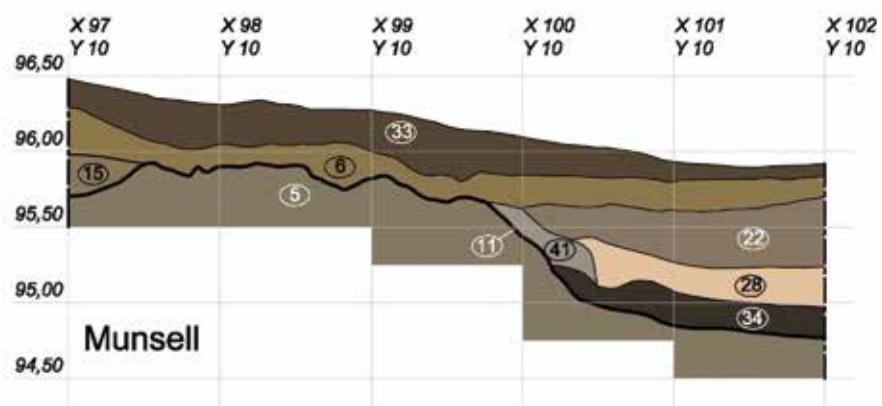
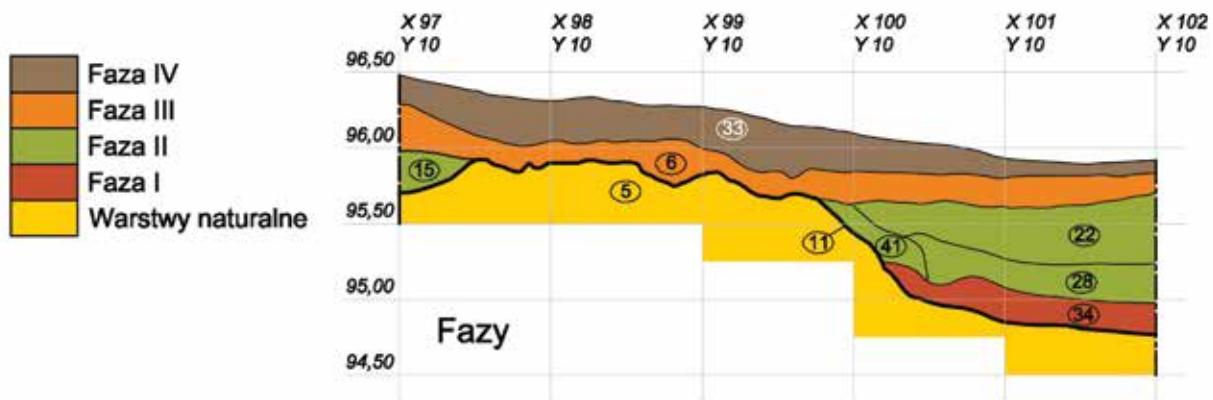
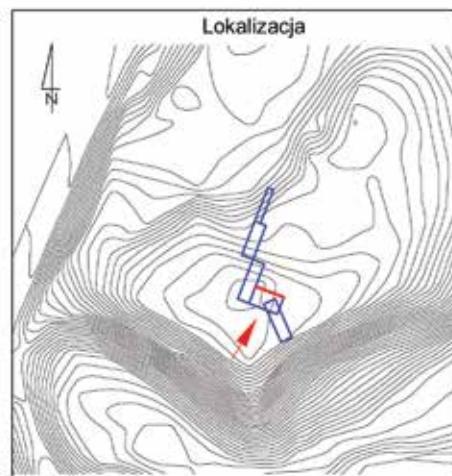
Dzbany, dzbanki, dzbanuszki (tabl. 1–2)

Największą liczebnie grupę stanowią fragmenty ceramiki, które określić możemy jako pochodzące z różnej wielkości dzbanków. Ze względu na cechy takie, jak stopień szorstkości powierzchni i kołnierzowe wylewy o małych średnicach, można określić je jako dzbany kuchenne. Są to naczynia o średnich i małych średnicach wylewu. Brzegi ich są lekko i słabo wychylone lub cylindrycznie ukształtowane (tabl. 1:1–2), częściej o mocno wywiniętych wysokich, profilowanych kołnierzach z zaokrąglonymi krawędziami (tabl. 1:3–10) lub o nieco niższych kołnierzach (tabl. 1:11; 2:1–13). Mają one powierzchnię barwy szarej i ciemnoszarej.

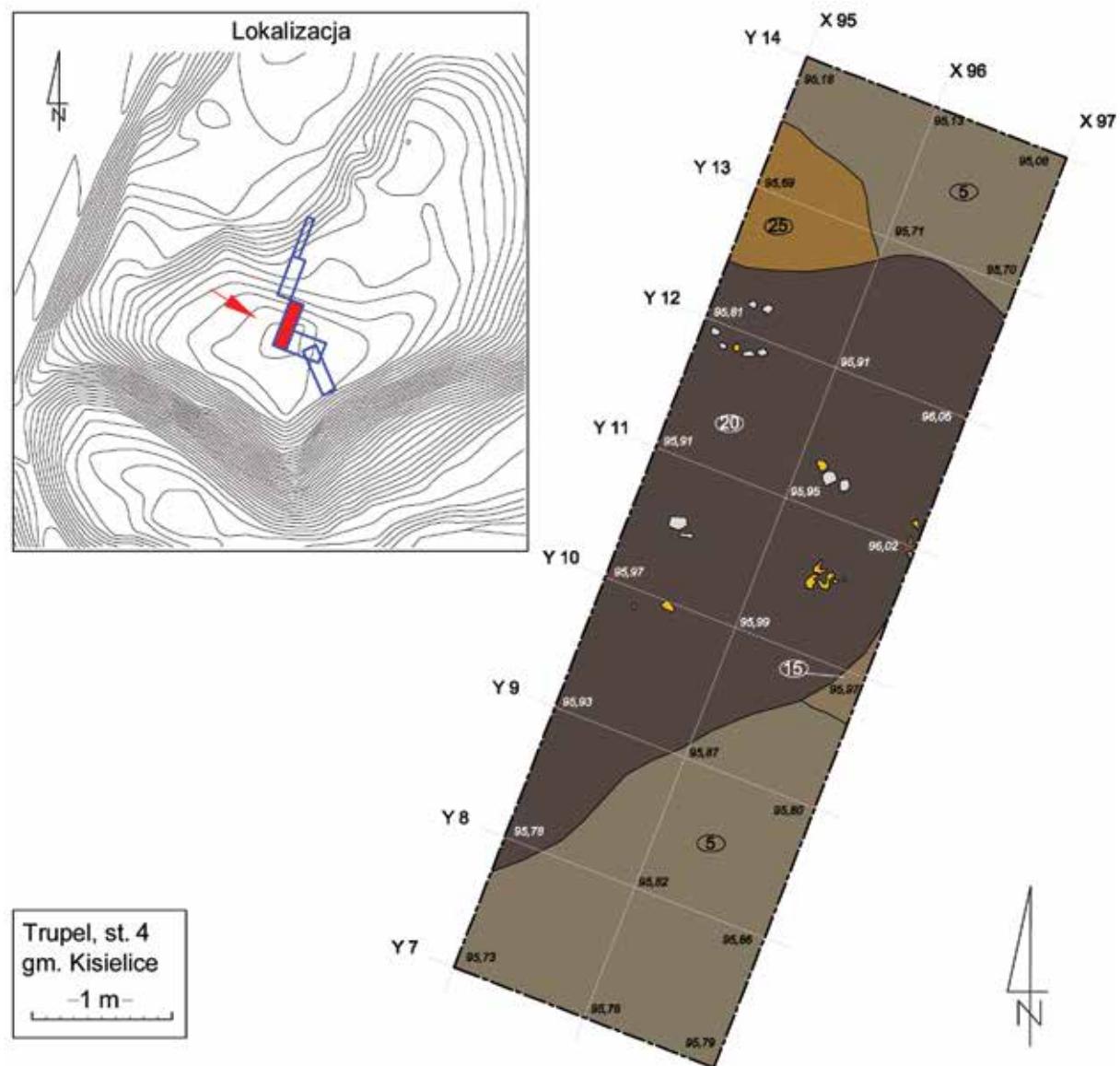
Najliczniej wystąpiły w tym zespole naczynia z mocno wydzielającym się, szerokim, owalnym brzegiem z podwiniętym pasmem gliny od zewnętrz, tworzącym wysokie, profilowane wgłębiением kołnierze (tabl. 1:3–10). Wystąpiły one w wielu jednostkach stratygraficznych z Fazy I (36), Fazy II (3, 4, 20) i Fazy III (2, 10, 12, 16). Średnice ich wylewów wynoszą od 12 do 20 cm; najliczniej wystąpiły dzbanki o średnicy wylewu 12 cm i 14 cm. Wszystkie te naczynia mają lekko szorstkie, szare i ciemnoszare, matowe powierzchnie. Ponieważ zachowane są tylko w małych ułamkach części z wylewem, nie pozwalają na rekonstrukcję całej formy naczyń.

Mniej licznie wystąpiły formy o cylindrycznie ukształtowanej części górnej (tabl. 1:1–2), z lekkim profilowaniem i wąskim, zaokrąglonym brzegiem od zewnętrz i od góry. Wylewy tej odmiany charakteryzują się wyodrębnionym, lekko pogrubionym brzegiem, ze specyficznym przewężeniem w centralnej jego części. Krawędzie ich są zaokrąglone i ścięte do wewnętrz. Naczynia takie, których fragmenty odkryte zostały w warstwach 12, 16, 20 i 28 z faz II i III grodziska w Truplu, są cienkościenne, o małych średnicach wylewu, wynoszących od 9 cm do 18 cm. Charakteryzują się one lekko szorstką, szarą, matową powierzchnią i średnio

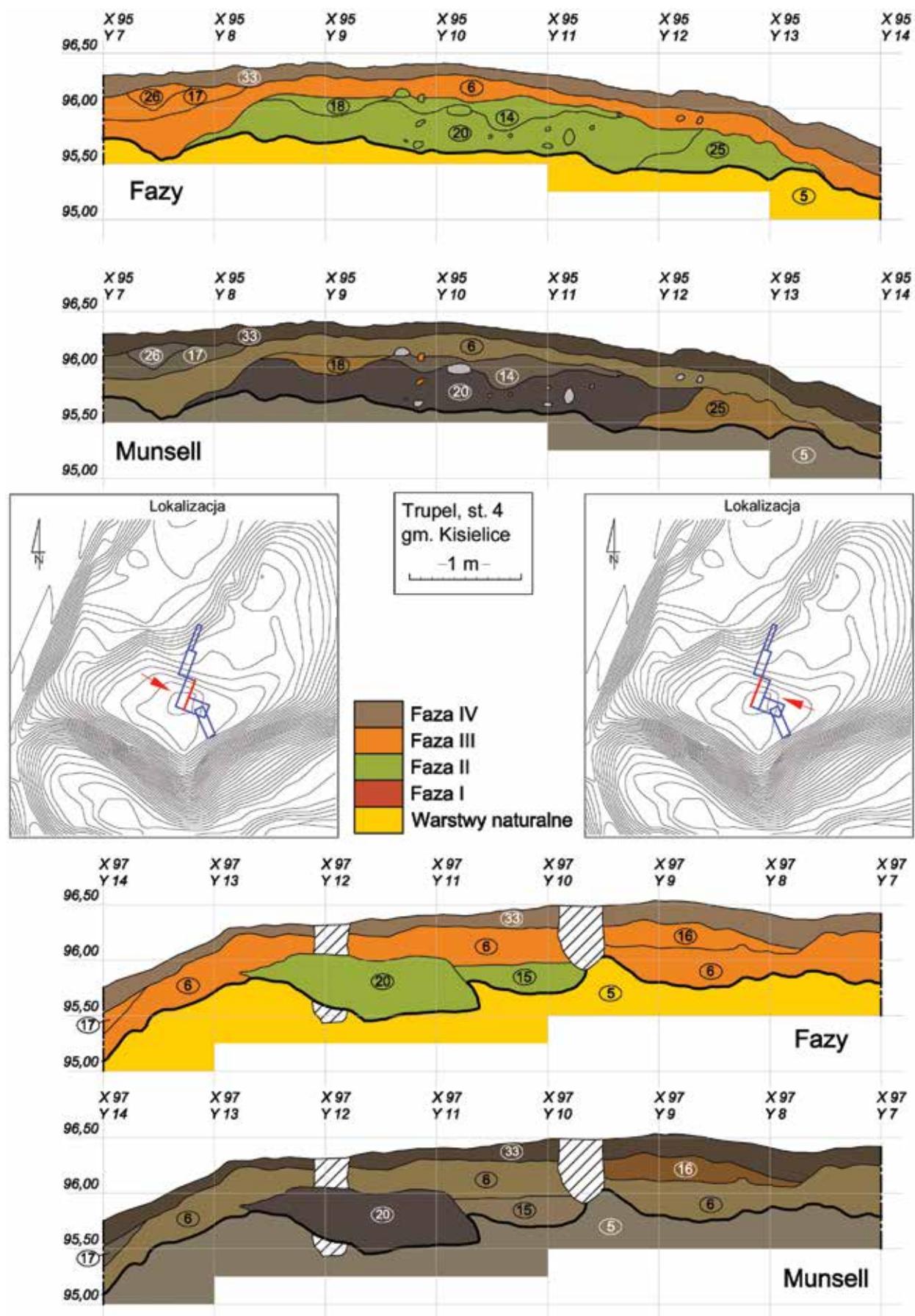
Trupel, st. 4
gm. Kisielice
—1 m—

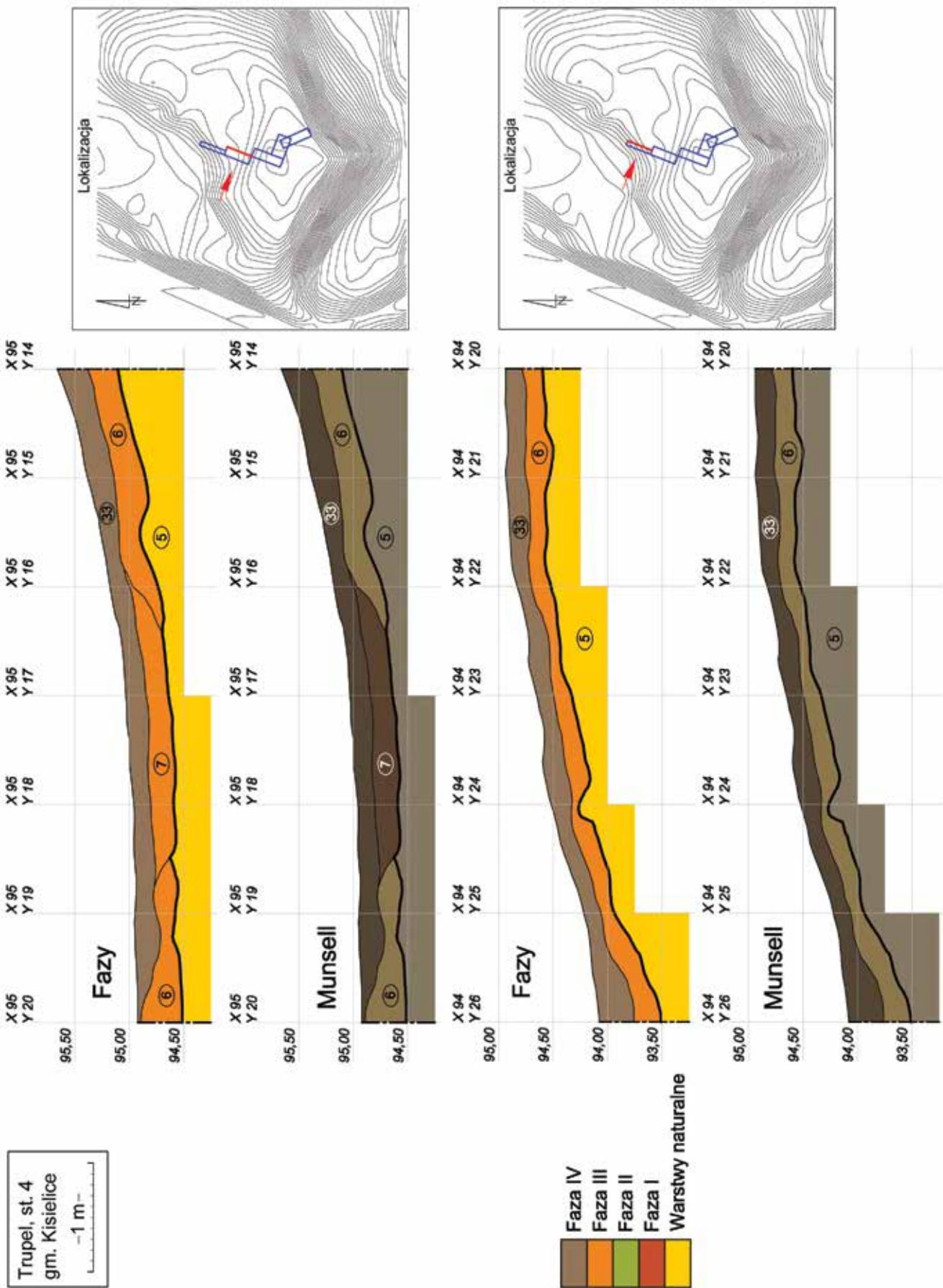
Ryc. 14. Trupel, st. 4. Ściana północna wykopu 1A (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Ryc. 15. Trupel, st. 4. Plan wykopu 2 na poziomie warstw wiązanych z Fazą II (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Ryc. 16. Trupel, st. 4. Ściana wschodnia i zachodnia wykopu 2 (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

Ryc. 17. Trupel, st. 4. Ściana wschodnia wykopów 3 (u góry) i 4 (u dołu) (oprac. R. Solecki i J. Wysocki)

silnym obtoczeniem ścianek. Naczynia z tego typu wylewami wystąpiły na terenie grodzisk i w ośrodkach miejskich z okresu II połowy XIII do początków XV w.⁵ Bliskimi analogiami są formy naczyń odkryte na terenie zamku w Reszlu, pow. kętrzyński, datowane na 2 połowę XIV w.⁶ Podobna forma wystąpiła także wśród materiału ceramicznego znalezionego np. w wieży rycerskiej w Witkowie, st. 6, gm. Szprotawa, pow. żagański⁷, gdzie datowana jest na XIV–XV w., co wskazuje, że jest to forma o szerokim geograficznym zakresie występowania, wiążąca się z kulturą miejską i rycerską późnego średniowiecza, niezależnie od regionu.

Występujące w jednostkach 4, 20 i 28 z Fazy II pojedyncze egzemplarze cienkościennych form małych dzbanów o wąskich profilowanych brzegach, są dobrze opracowane i należy je zaliczyć do naczyń lepszej jakości. Naczynia z jednostki stratygraficznej 20, o średnicy wylewu wynoszącej 12 i 14 cm, charakteryzują się brzegiem wyodrębnionym, zgrubiałym i profilowanym za pomocą żlobków. Krawędzie ich są zaokrąglone i ukośnie ścięte do wewnętrz lub wypłaszczone. Wylew jest lepiej opracowany i gładzy od reszty ścianki. Przy jednym z dzbanów zachowała się część dużego, szerokiego ucha (tabl. 1:2). Naczynia te są silnie obtoczone na całej powierzchni. Analogiczne formy datowane są na 2. połowę XIV w. i wiek XV⁸. Analogiczne dzbany z uchami zidentyfikowano w materiale zabytkowym z grodziska w Durągu, gm. Ostróda, pow. ostródzki (grupa 8)⁹.

Flasze (tabl. 5:2)

W jednostce stratygraficznej 20 odkryto naczynie o średnicy wylewu wynoszącej 6 cm, o powierzchni ciemnoszarej (5YR 4/1) z obu stron ścianki, matowej od wewnętrz i wywiecone poziomymi smugami od strony zewnętrznej. Została ona ozdobiona w miejscu przejścia szyjki w brzusiec dwiema wąskimi plastycznymi listwami. Ta cienkościenna forma o długiej prostej szyjce i profilowanym, wychylonym wylewie, wydaje się być mocno baniastą butłą z wąską, cylindryczną szyją.

W jednostkach 4, 20 i 28 odkryto pojedyncze egzemplarze naczyń o małych średnicach wylewu, silnie profilowane. Być może są to cienkościenne flasze lub dzbanki.

Garnki (tabl. 3:1–10; 4:1)

Brzegowe fragmenty naczyń, które możemy określić jako różne formy garnków do gotowania, pozwalają na rekonstrukcję średnic ich wylewów jako średnich i dużych, zawierających się pomiędzy 12 a 22 cm, ale

najczęściej średnice te wynosiły ok. 16–18 cm. Są to naczynia z wychylonym, pogrubionym, zaokrąglonym od zewnątrz brzegiem (tabl. 3:1–6). Formy takie znalezione zostały w warstwach Fazy II (3, 20 i 25) oraz Fazy III (11, 12) grodziska oraz w warstwie powierzchniowej. Są to naczynia barwy szarej i szarobrązowej, ciemnobrązowej, a w wyjątkowych przypadkach ceglaste. Przełamamy ich bywają dwu- i trójwarstwowe. Powierzchnia garnków zawsze jest szorstka i słabiej obtoczona, a także gorzej wykonana, niż w przypadku innych typów naczyń, za wyjątkiem naczyń ceglastych cienkościennych. Formy z wychylonym zaokrąglonym brzegiem podobne są do naczyń z Ostródy – „Bramy Garnarskiej”¹⁰, a także ze st. 4 w Borecznie, gm. Zalewo, pow. iławski¹¹. Pozostałe znalezione w Truplu, st. 4 naczynia garnkowate mają lekko wychylone wylewy ze ściętym ukośnie brzegiem (tabl. 3:7–10). Są to fragmenty garnków zaopatrzone w charakterystyczny okap, bez wyodrębnionego wrębu. Ich średnice wylewów zawierają się między 14 a 22 cm. Są to naczynia barwy szarej, o powierzchni matowej i dość silnie obtoczone, o czym świadczą ślady smug, po nierozprowadzonej glinie od wewnętrz. Garnki, szczególnie te o większych średnicach wylewów, są masywne i grubościenne. Formy takie wystąpiły w warstwie 4 i 20 oraz w warstwie powierzchniowej. Analogiczne formy garnków z lekko wychylonym, ukośnie ściętym brzegiem wystąpiły w materiale ceramicznym z Reszla, st. 1, pow. kętrzyński¹². Tego typu garnki są rozpowszechnione od wieku XIV do XVI, z największym nasileniem występowania przypadającym na wiek XV¹³.

W zasadnej w ceramice warstwie 20 odkryto małe naczynko o średnicy wylewu wynoszącej 6 cm i dna 4 cm, które można opisać jako baniasty cienkościenny garnuszek z silnie wychylonym brzegiem (tabl. 4:1). Baniasty brzusiec barwy jasnoceglasto-żółtej od szyjki do dolnej części brzuśca jest ozdobiony dookolnymi poziomymi żlobieniami, a dno ma ślady odcinania.

Naczynia szerokootworowe (tabl. 4:2–7)

Fragmentów pochodzących z naczyń szerokootwórczych, które zakwalifikować można do kategorii mis lub waz jest w materiale zabytkowym z Trupla, st. 4 niewiele. Generalnie są to naczynia cienkościenne o średnicach wylewów zawierających się między 24 a 30 cm, z masywnymi i mocno zaznaczającymi się wylewami. Najczęściej szerokie do 3 cm pasmo gliny wywinięte jest na zewnętrznej ściance, co uwidocznione jest śladem dolepiania w przełamie. Brzegi tych naczyń są szerokie (szerokości od 1,5 cm do 2 cm), uformowane ukośnie i od wewnętrz zaokrąglone,

⁵ Gajewska i Kruppé 1965; Kruppé 1967; Nawrolski 1973.

⁶ Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 4:1–4.

⁷ Kałagat 1994: ryc. 3:2.

⁸ Np. Kałagat 1994: 163, ryc. 3:6.

⁹ Por. opracowanie wyników badań grodziska w Durągu, w niniejszym tomie.

¹⁰ Michalski 1998a: ryc. 17:1–6.

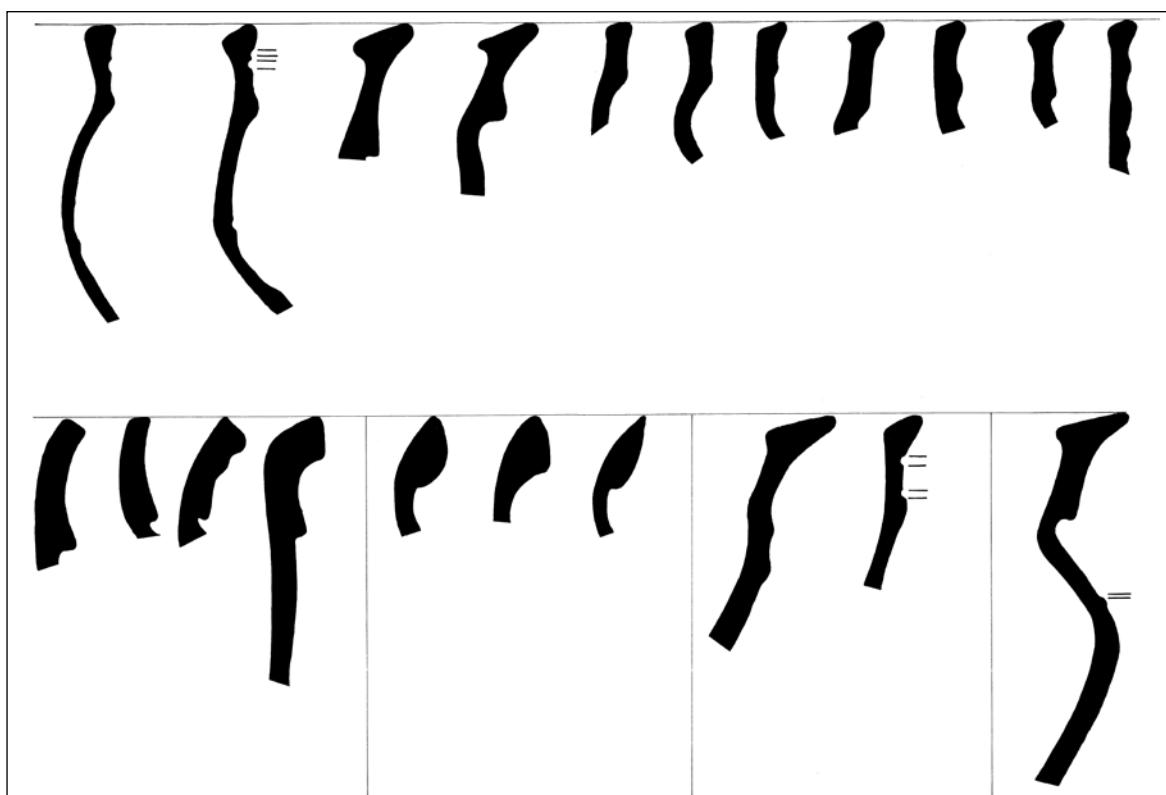
¹¹ M. Żurek 2013: ryc. 34–35, 38.

¹² Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 1:7.

¹³ Kałagat 1994: 163, ryc. 2:3.

Tabela 2. Zestawienie ilościowe fragmentów ceramiki z grodziska w Truplu, st. 4 (oprac. U. Kobylińska)

Wyszewy	Szylki	Liczba fr. ogólnego	Wyświeceanne	Szerstki	Niekoreślone	Złobki dookoła me	Linią falistą	Ornament	Brzusze		Uchę	Części przydennie	Liczba fragmentów	SEEN (procent obwodu)	Podrywki	Części przydennie	Liczba fragmentów	SEEN (procent obwodu)	Wkładki	Lekko wkleiste	Na podsypte	Odcinanie	Ceramika stiwa	Fragmenty przepalone	Fragmenty o wyprodukancie	Powierzchniowe	Pozostałe średniodowicze			
									Rodzaj	Rodzaj																				
I	32	46	3	14	7	32	2	30	5	1	2	2	1	13	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	38	10	46			
II	3	21	4	4	42	2	8	1	7	4	2	4	2	24	1	1	2	1	1	21	1	1	21	1	21	1	10	1		
III	4	71	4	6	40	2	46	43	3	17	1	3	1	10	5	72	3	2	3	2	1	63	1	2	71	2	71			
IV	18	3	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	15	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3			
V	20	318	35	42	311	3	8	225	201	24	53	1	2	23	1	2	16	25	244	11	6	17	3	4	289	8	21			
VI	22	16							2	13	4															14	2	3		
VII	25	1	1	1	21																						1	1	1	
VIII	28	171	16	16	142	2	8	131	1	125	5	24	6	3	3	11	5	68	2	3	2	2	152	4	9	171	1			
IX	30	10							8		7	1	2				1	1	12	1	1	1		1	1	10	1	10		
X	34	4								4		3	1	1			1		1									4		
XI	6	29	5	5	19				3	16	1	11	4	2		2	3	3	1	20		1	1			25	3	29		
XII	10	30	3	3	10				1	23		23	11	1	2		2	1	50	1							28	1	30	
XIII	12	13	4	4	32				7		7																			
XIV	16	17	4	4	14	1	1	10		1	8	1	2			2														
XV	17	2							1				1								1									
SUMA	904	95	104	708	8	39	620	2	7	563	48	146	14	2	44	3	11	67	59	693	1	26	21	36	11	10	770	22	59	904

Ryc. 18. Trupel, st. 4. Formy wylewów naczyń (oprac. U. Kobylińska, rys. D. Wach)

niekiedy ornamentowane rytmicznymi łukowatymi nacięciami, a żłobkami i wąskimi wałeczkami na szyjce i pod wylewem (tabl. 4:3, 6–7; 5:1). Można przypuszczać, że były to raczej naczynia głębokie, sądząc po niewielkim wychyleniu części brzegowej. Misy były silnie obtaczane, miały regularne ścianki i krawędzie. Naczynia misowate odkryto w Truplu, st. 4 w warstwach 4, 20 i 28 oraz warstwie powierzchniowej.

W przypadku naczynia wazonowego (tabl. 5:1), o średnicy wylewu wynoszącej 28 cm, ornament łuków na szerokim wylewie jest odwzorowaniem analogicznego wzoru występującego na brzuścu tego naczynia. Jego szerokie brzegi są mocniej wygładzone, choć nie wypolerowane, a pozostała część ma powierzchnię matową i szorstką. Ścianki mają barwę ciemnoszaroą, miejscami czarną, a przełam jest jednolicie szary z drobnoziarnistą domieszką piasku i niewielką ilością drobnych srebrnych ziaren miki. Ze względu na cienkościennosć, dobre opracowanie powierzchni, głębokość formy i silne uwypuklenie brzuśca, można sądzić, że było to naczynie stołowe o dużej pojemności. Nieco podobne formy mis znane są z różnych regionów, np. z grodów i gródków z Siedlątkowa, gm. Pęczniew, pow. poddębicki, Mymonia, gm. Besko, pow. sanocki, Chłupek, gm. Kamieniec Ząbkowicki, pow. ząbkowicki, czy Nakła z 2. połowy XIV w. i początków XV w.¹⁴

Inne formy naczyń

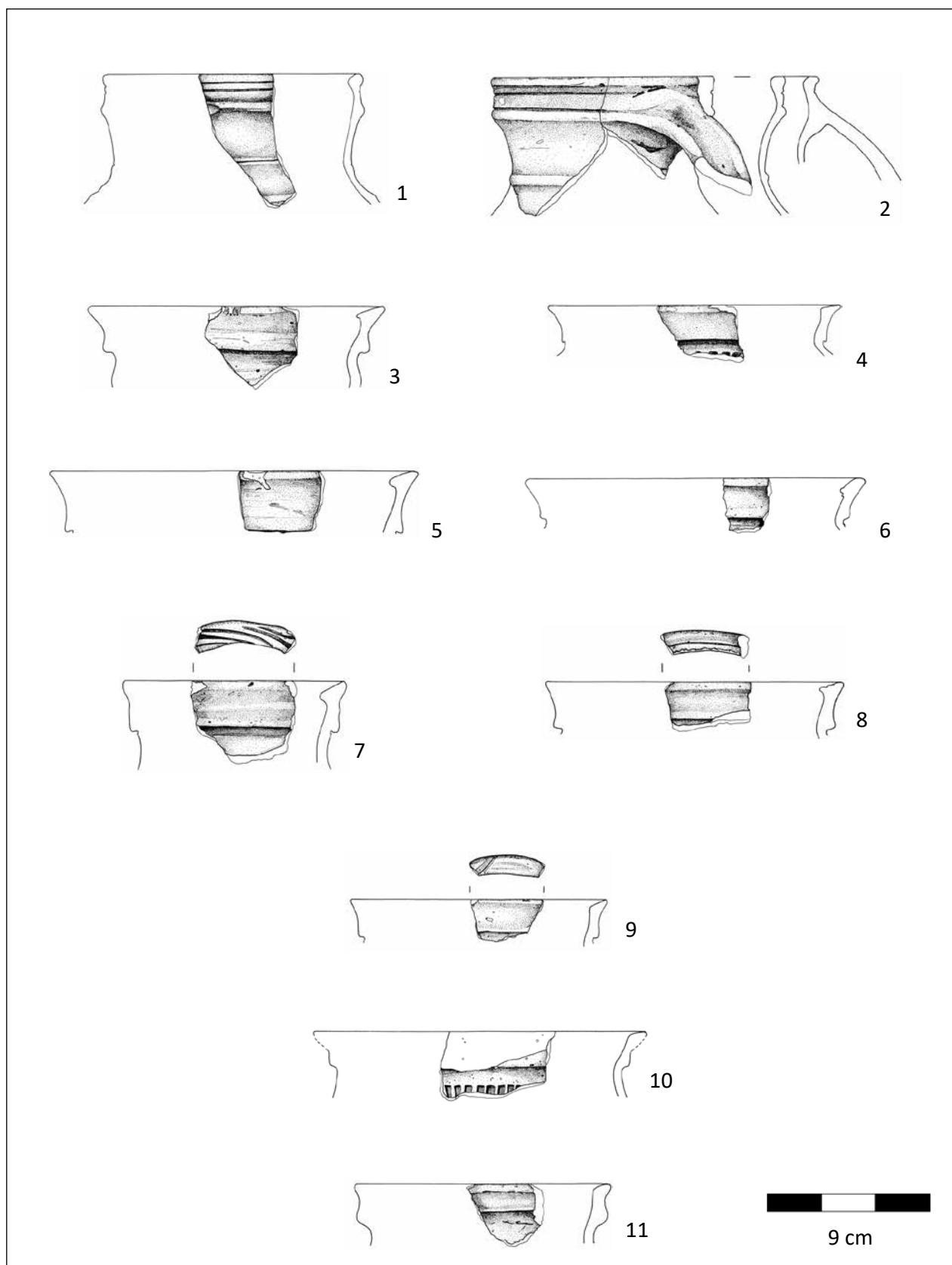
W jednostce stratygraficznej 18 z Fazy II znaleziono niewielki fragment ceramiki z płasko ściętym wylewem i ostrym załomem brzuśca, o powierzchni czarnej, wyścieconej. Ze względu na fragmentarność zachowania i brak ścianki wewnętrznej trudno jednoznacznie określić formę tego „siwego” naczynka. Niewielka średnica wylewu (13 cm) oraz rodzaj wyścieconej powierzchni zewnętrznej wskazuje, iż może to być forma pucharka z rodzaju stołowych naczyń luksusowych.

W jednostce stratygraficznej 20 znaleziono niewielkie dwa fragmenty podobnych do siebie cienkościennych naczyń o średnicy wylewu wynoszącej ok. 14 cm, z silnie wychylonym, pogrubionym brzegiem i z wgłębeniem na pokrywę.

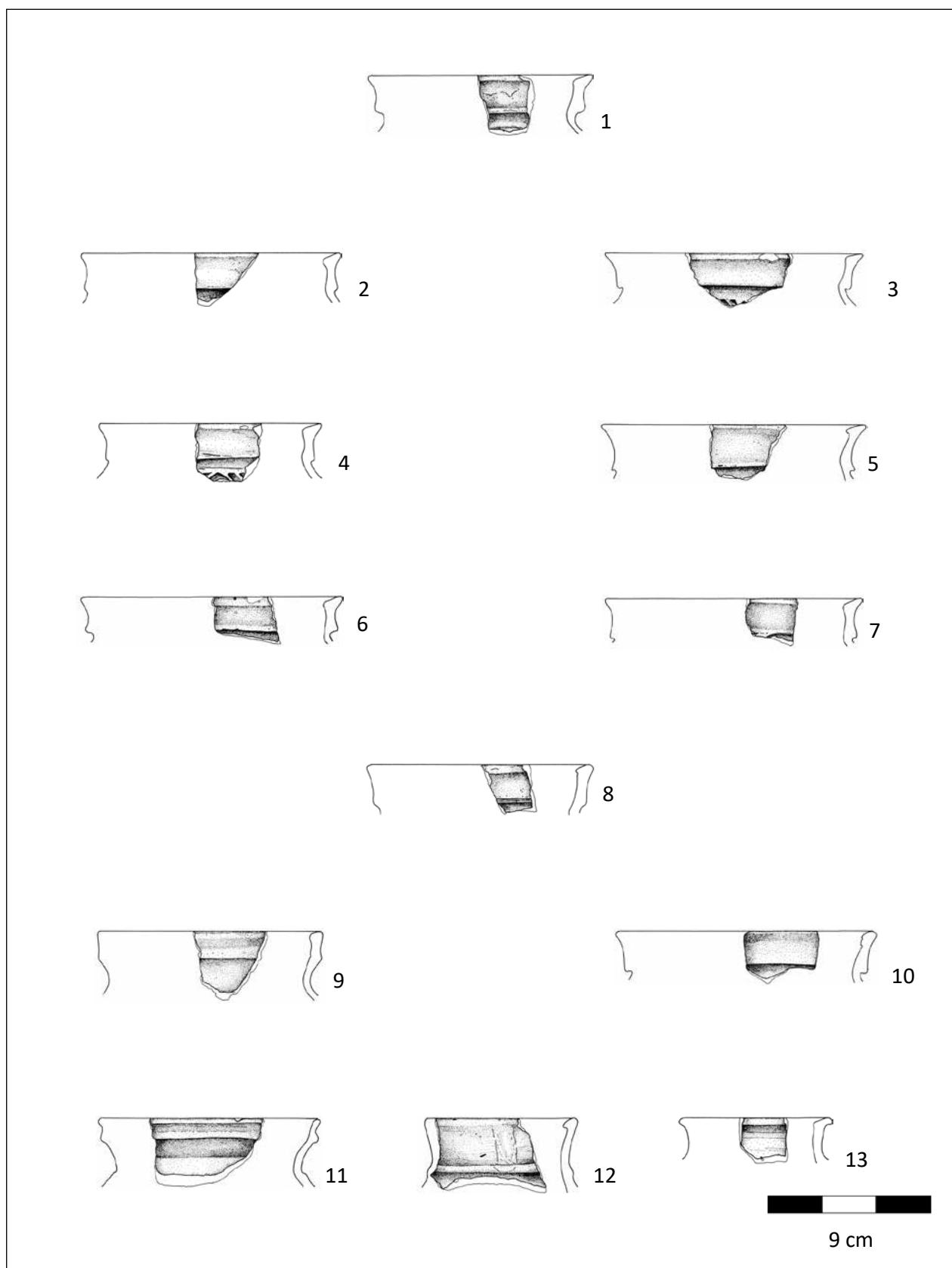
Ornamentyka naczyń

Ornament zachował się jedynie sporadycznie na większych częściach zachowanych szyjek i brzuśców. Są to poziome żłobienia, plastyczne wałki, geometryczne, niezbyt głębokie, odciski na szyjkach i rowki oraz profilowania na wylewach (tabl. 1:1–2, 4, 10; 2:3–4, 11–12; 5:7–13). Zachowane fragmenty brzuśców charakteryzują się występowaniem ornamentu w formie połączenia żłobień dookolnych z niską i wąską linią

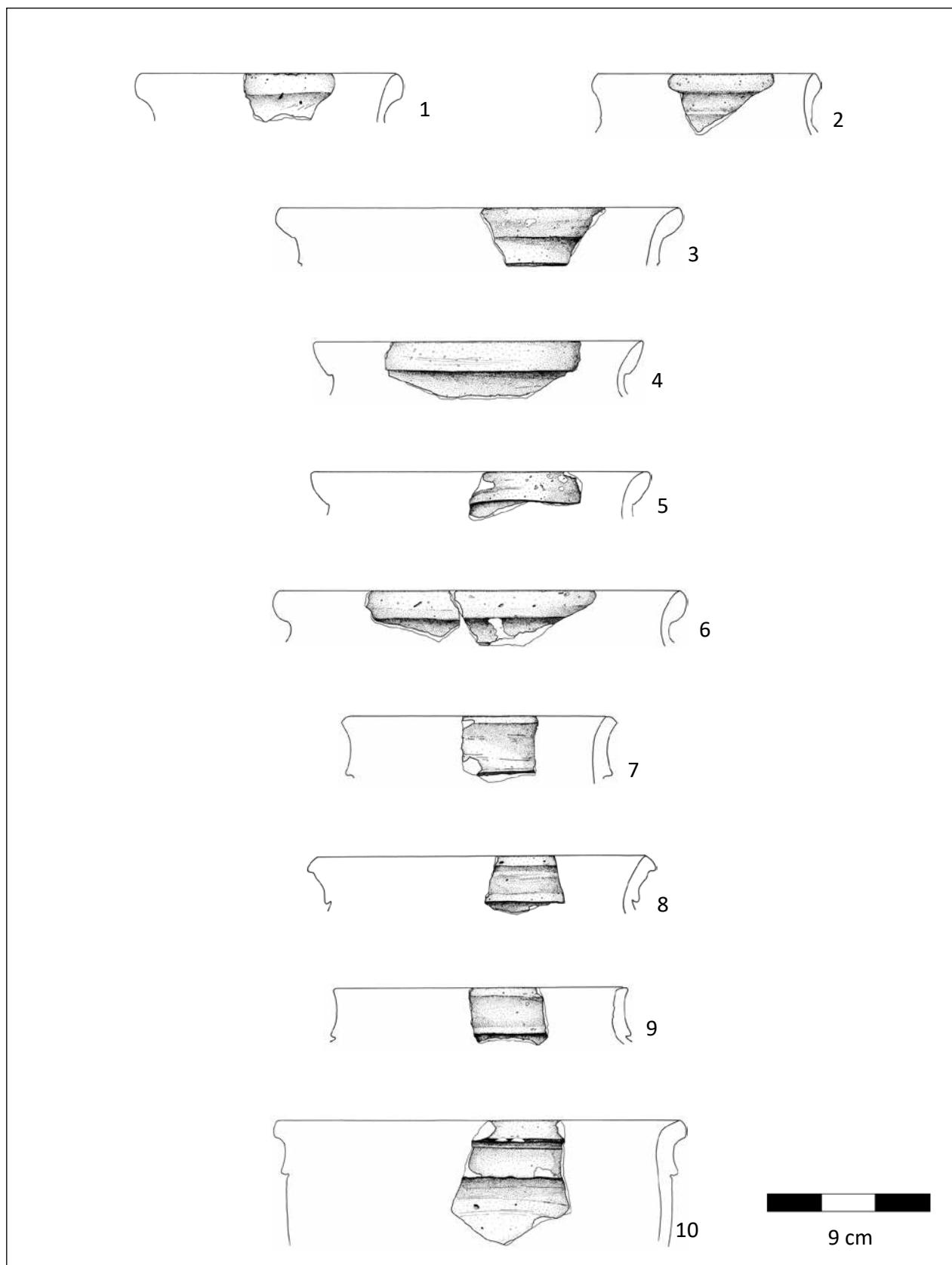
¹⁴ Kruppé 1981: karta 59.

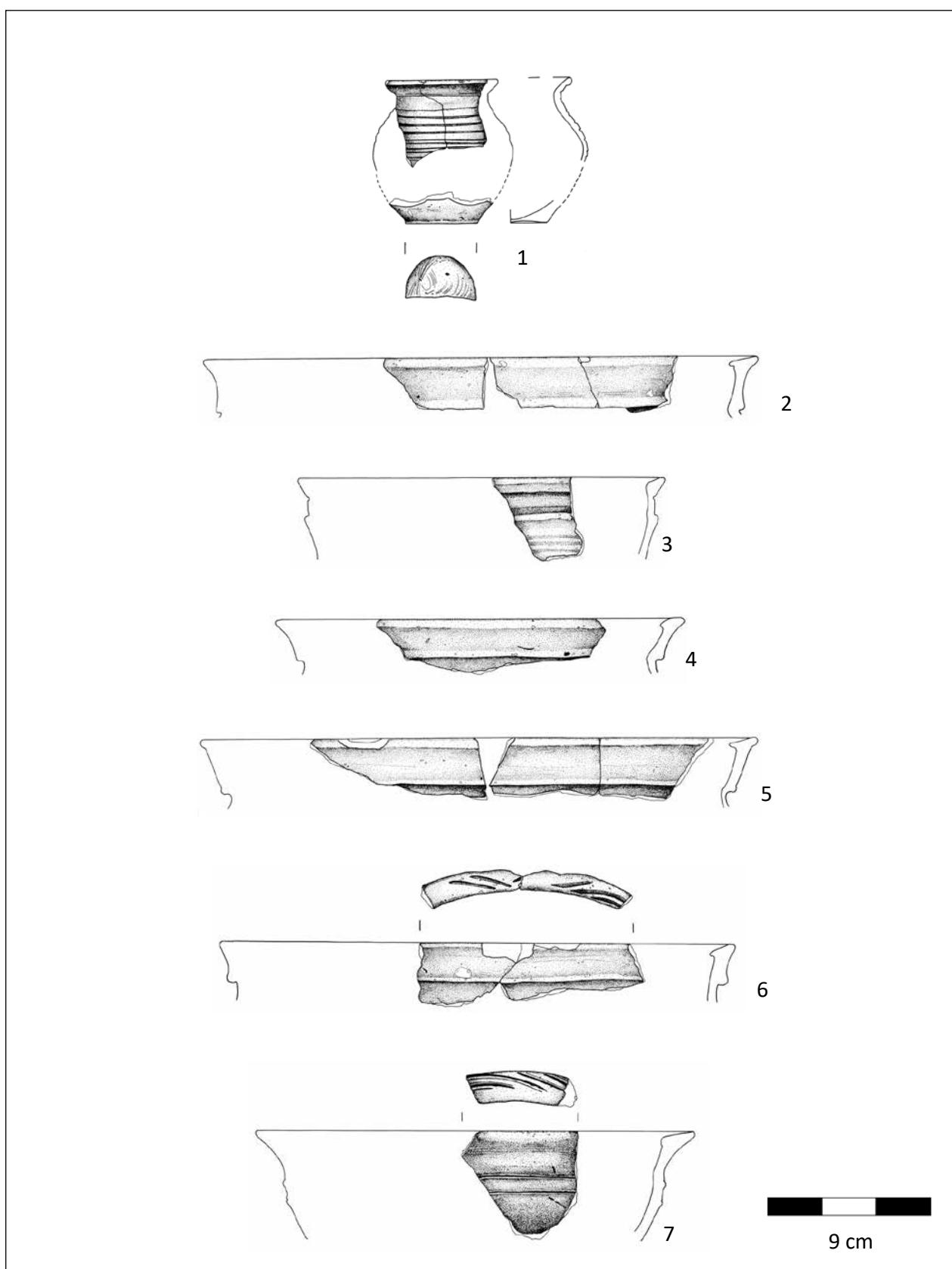
Tablica 1. Trupel, st. 4. Fragmenty dzbanów (rys. A. Chojnacka-Banaszkiewicz)

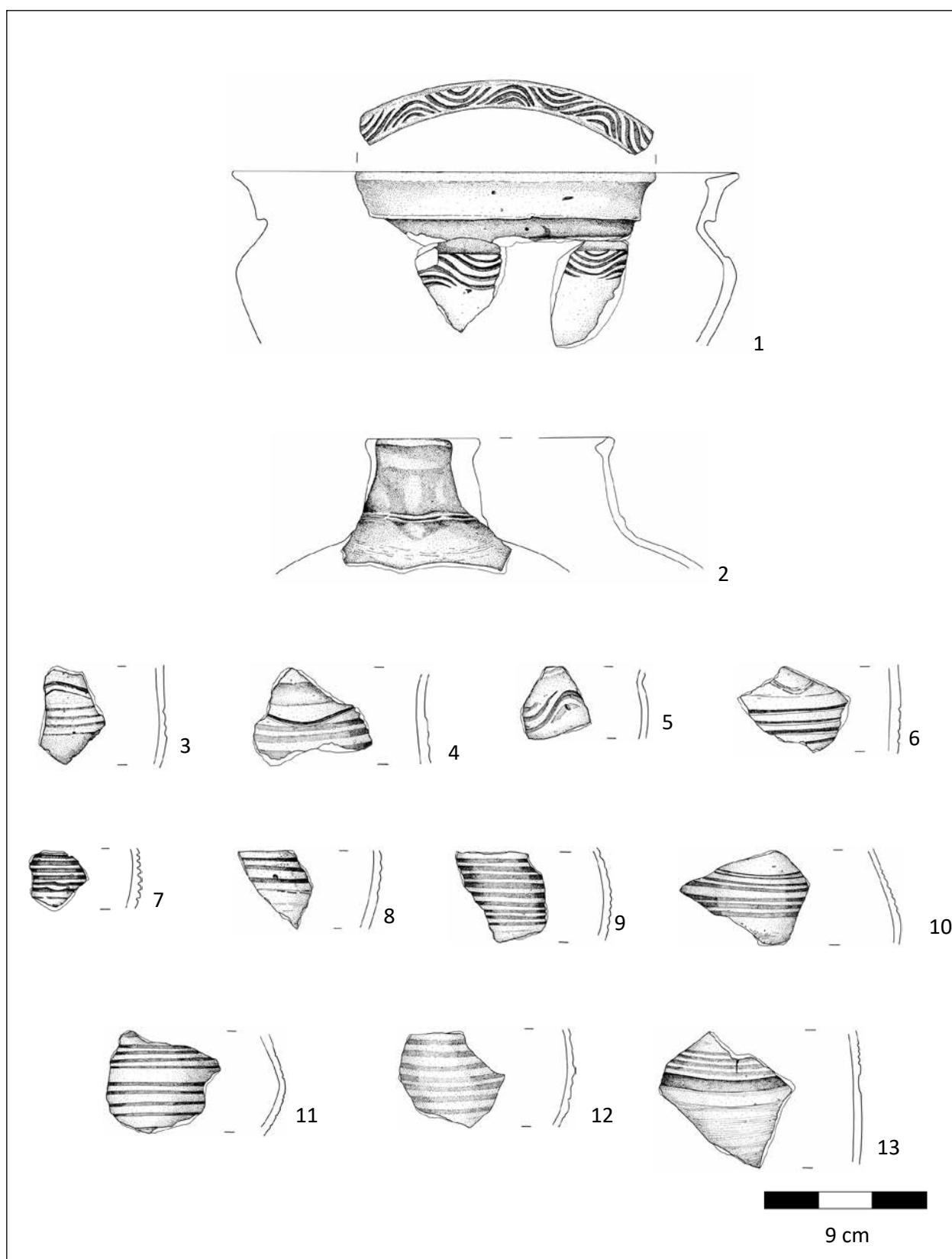
Tablica 2. Trupel, st. 4. Fragmenty dzbanów (rys. A. Chojnacka-Banaszkiewicz)

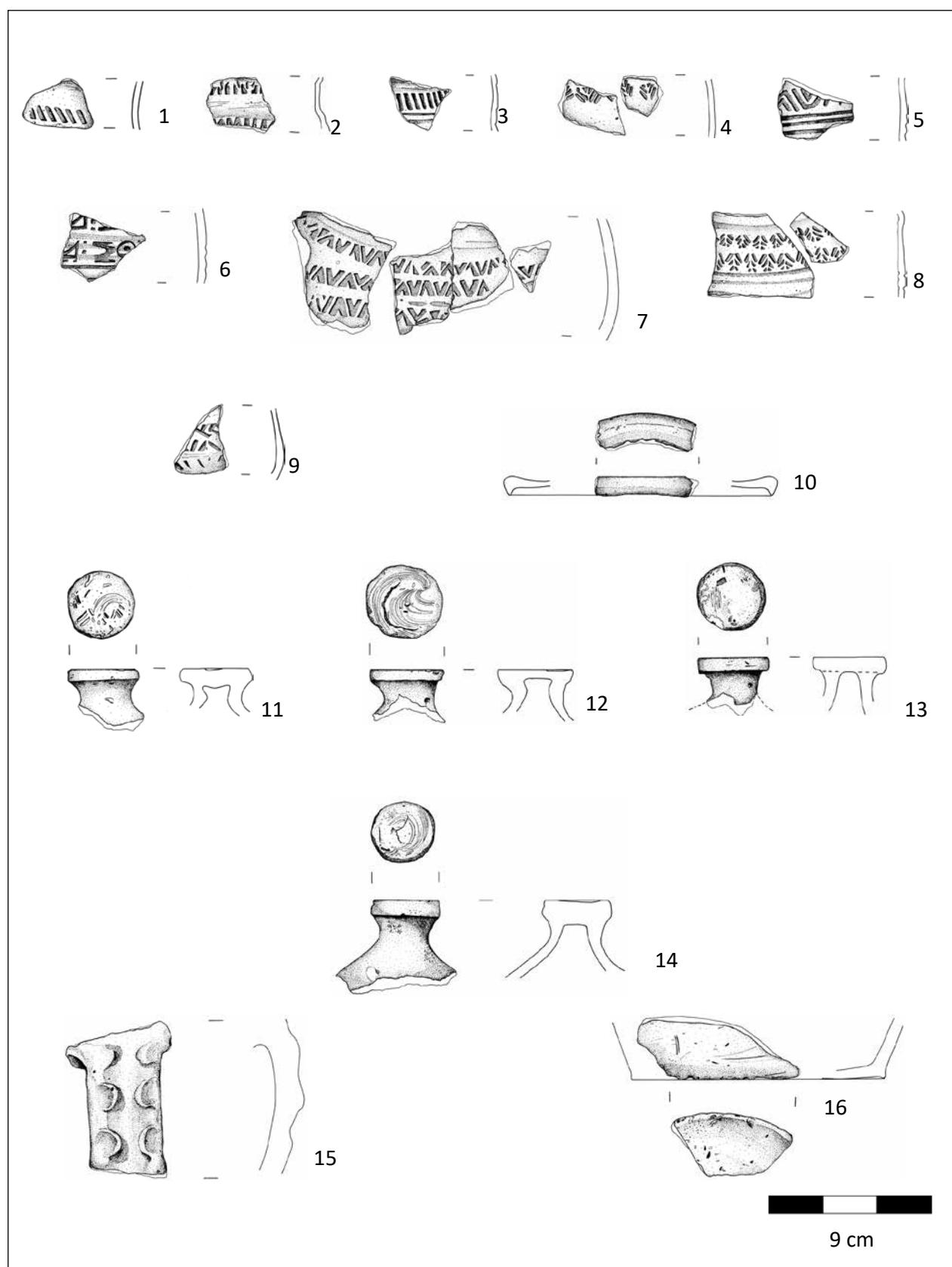
Tablica 3. Trupel, st. 4. Górnne części garnków (rys. A. Chojnacka-Banaszkiewicz)

Tablica 4. Trupel, st. 4. Fragment garnka (1) oraz fragmenty naczyń szerokootworowych (2-7) (rys. A. Chojnacka-Banaszkiewicz)

Tablica 5. Trupel, st. 4. Fragment wazy (1), flaszy (2) oraz brzuśce naczyń ornamentowanych (3-13)
(rys. A. Chojnacka-Banaszkiewicz)

Tablica 6. Trupel, st. 4. Brzuśce naczyń ornamentowanych (1-9), fragmenty pokryw (10-14), ucho (15) oraz fragment części przydennej naczynia z dnem (16) (rys. A. Chojnacka-Banaszkiewicz)

falistą (tabl. 5:3–6). Część dzbanów o szerokich brzegach, podobnie jak wazowatych naczyń szerokootworowych, zdobiona jest żłobieniami dookolnymi, ukośnymi i łukowatymi (tabl. 1:7–9; 4:6–7; 5:1). Podobne wylewy występują na nieodległych średniowiecznych stanowiskach miejskich w Ostródzie¹⁵ i Iławie¹⁶.

Brzuśce naczyni były ozdabiane – zawsze poniżej szyjek – poziomymi żłobkami dookolnymi; dodatkowo niektóre naczynia miały ornament w postaci pojedynczych pasm falistych wykonanych rylcem (tabl. 5:3–6). Ornament głęboko rytych linii łukowatych / falistych występuje często w dwóch lub w kilku rzędach, jeden pod drugim. Na wylewach i brzuścach występują wielokrotne linie faliste, starannie wykonane, o łagodnych łukach (tabl. 5:1). Żłobienia rylcem wykonane są starannie, na dużych obszarach brzuśca lub pasmami po kilka w większych odstępach (tabl. 5:7–13). Narzędziem wykorzystywanym do wykonywania ornamentu były rylce cienkie i zaoszronione, pozostawiające głębokie rysy, z najgłębszym przegiębieniem w środkowej części żlobka; bądź rylce szersze, o szerokości 0,2–0,3 cm, o płaskich końcówkach, pozostawiające szerokie i niezbyt głębokie linie o płaskim wnętrzu. Zauważać można na zasadę, iż w dolnych partiach naczynia żłobienia są szersze i płytksze, niż w wyższych partiach naczynia. Niekiedy na fragmentach dzbanów o cylindrycznych górnych partiach występują głębokie rowki z wysokimi obłymi przestrzeniami pomiędzy nimi i ornamentem geometrycznymi odcisków. Najczęściej brzuśce oraz szyjki pod wylewem nosiły ornament geometryczny odcisków (tabl. 6:1–5, 7–9). Są to kombinacje małych trójkątów, prostokątnych i kwadratowych wgłębień i prostych odcinków. Tworzą one wzory zygzakowe, małe „choinki”, bądź ukośne pasy krótkich odcinków. Ornament taki występuje często w dwóch lub w kilku rzędach, jeden pod drugim. Odciski bywają głębokie i bardzo starannie wykonane, wyraźne, ale też często niewyraźne i zatarte. Przejścia pomiędzy szyjką a brzuścem podkreślone bywają plastycznym wąskim żeberkiem, pojedynczym lub podwójnym (tabl. 4:3, 7; 5:2; 6:2–3, 8).

Jeden fragment brzuśca (tabl. 6:6) o wygładzonej powierzchni, pochodzący z cienkościennej, szarego naczynia, wypalonego w atmosferze redukcyjnej, wyróżnia się ornamentem w postaci regularnych odcisków wykonanych radełkiem o wzorze literowym. Fragment naczynia został wykonany z masy ceramicznej z niewielką zawartością drobnego piasku, o jednolitym przełamie. Odcisnięte wyraźne wzory liter na powierzchni w układzie poziomym – obrócone o 90 stopni, wykonano w dwóch rzędach w pasie o wysokości ok. 1,5 cm. Północnośredniowieczna ceramika naczyniowa z ornamentem literowym określana jest

jako tzw. ceramika husycka. Znana jest ona z odkryć na Kujawach¹⁷ i datowana jest głównie na wiek XV.

Plastyczny ornament w postaci mocnych wgłębień palcowych wystąpił jedynie na powierzchni dużego, szerokiego i masywnego ucha zachowanego fragmentarycznie (tabl. 6:15).

Pokrywki

W czasie badań odkryto 11 fragmentów różnych części pokryw. Są to zarówno fragmenty z brzegiem (tabl. 6:10), fragmenty ścianek, jak i okrągle uchwyty (tabl. 6:11–14). Pochodzą one z warstwy powierzchniowej oraz z jednostek 2, 6, 20, 28 i 35. Pięć górnych części pokryw miało zachowany okrągły uchwyt o średnicy wynoszącej 3,5–4 cm, ze śladami odcinania na powierzchni. Znaleziono także pięć fragmentów brzegowych pokrywek o krawędzi szerokiej, płaskiej, zaokrąglonej lub wąskiej, o średnicach wynoszących od ok. 14 do ok. 16 cm. Analogiczne formy pokrywek i ich uchwytów znaleziono w zespole ceramiki z miast i zamków Warmii i Mazur, np. ze średniowiecznego przedmieścia Iławy¹⁸, czy z Reszla¹⁹, a także z wielu innych stanowisk z 2. połowy XIV w.²⁰

Ucha

W materiale zabytkowym z Trupla, st. 4 zidentyfikowano jedynie trzy fragmenty uch, szerokich (ok. 3–4,2 cm), taśmowatych, o grubości 0,7–1 cm. Jedno z nich (z warstwy 4), mocno profilowane, ma powierzchnię wyścieloną wzdłużnymi czarnymi smugami. Pochodzi ono naprawdopodobniej od dzbana matowego od wewnętrz i wyścieconego od strony zewnętrznej oraz ozdobionego poziomymi żłobieniami. W jednostce stratygraficznej 20 odkryto duże i szerokie (szer. 4,2 cm) ucho o powierzchni szarej, matowej, ozdobiane głębokimi odciskami palcowymi (tabl. 6:15). Analogiczna ornamentyka znajduje się na uchu dzbana, który pochodzi z badań na zamku w Toruniu, z zespołu zabytkowego datowanego na okres po 1454 r.²¹

Dna

Wśród materiału ceramicznego z Trupla, st. 4 zidentyfikowano 67 części przydennych i 59 den, głównie lekko wklęsłych, a w dziesięciu przypadkach – płaskich. Ze względu na wielkość średnic i grubość ścianek bocznych i den możemy wyróżnić małe, cienkościenne naczynka o średnicach den wynoszących 4–7 cm, głównie płaskie (tabl. 4:1) i lekko wklęsłe; naczynia średniej wielkości o dnach płaskich średnicy 8–9 cm i duże naczynia (tabl. 6:16) o średnicy den 10–4 cm,

¹⁷ Horbacz, Mikołajczyk i Wojda 1980; Kajzer 1988; Andrzejewska 1997; Pochyłski i Kowalczyk 2011.

¹⁸ Kobylińska 1999: tabl. 10:1–2, 4.

¹⁹ Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 7:7–9.

²⁰ Kruppé 1981: karta 65:3, 12, 14, 18; 66:2–3, 5, 7–8; 69:1–2.

²¹ Kruppé 1981: karta 46:18.

¹⁵ Michalski 1998a: ryc. 17:12, 18, 21.

¹⁶ Kobylińska 1999: tabl. 1–2.

głównie lekko wklęsłych, ale też płaskich i wklęsłych, częściej masywnych i grubościennych. Części przydenne charakteryzują się zarówno występowaniem silnego jak i słabego wcięcia przy dnie, gdzie przeważnie uformowana została dobrze widoczna tzw. stopka. Poduspka na dnach jest przeważnie bardzo drobna i mocno zatarta, a w dziesięciu przypadkach widoczne są ślady odcinania.

Podsumowanie

Naczynia znalezione na terenie grodziska w Truplu, st. 4 są jednolite w swym charakterze i podobne do siebie ze względu na rodzaj gliny, stopień obtoczenia, a także uformowanie kształtów wylewów. Skromny zakres form i niewielka liczba naczyń wskazuje na jednocosowe i stosunkowo krótkotrwale zamieszkiwanie tego miejsca. Głównie w użyciu były tutaj garnki do gotowania, przykrywane często pokrywami, a także różne wielkości dzbanki i cienkościenne dzbanuszki, o małych średnicach profilowanych wylewów. Najbardziej okazałe, duże misy i ozdobna waza znalezione na grodzisku, podobnie jak inne formy, mają ciemnoszare matowe powierzchnie. Można więc wnioskować, że nie jest to wykwintna ceramika stołowa, która zwykle była wyściecana. Zwraca uwagę brak kubeczków do picia, małych miseczek, patelin i tym podobnych form. W zestawie naczyń użytkowych istotną rolę musiały zatem pełnić naczynia drewniane. Znikoma liczba małych fragmentów brzuśców o wyścieconej powierzchni i obecność naczyń głównie należących do zestawu ceramiki kuchennej, wskazują na niewielką zamożność niedużej grupy mieszkańców.

Materiał ceramiczny z jednostek stratygraficznych grodziska w Truplu charakteryzuje silne rozdrobnienie (tab. 3). Głównie znaleziono fragmenty o wielkości do 4 cm – w sumie 546 fragmentów, a więc ponad połowę (60,40%) całości zbioru. Średnich fragmentów, o wielkości 5–6 cm jest jedynie 266 (29,42%), a dużych – jedynie 92 fragmenty (10,18%). Wnioskować można więc o intensywnych procesach destrukcyjnych zachodzących w warstwach użytkowych i o wielu działańach niszczących ceramikę na badanym terenie grodziska, takich jak niwelacje, przebudowa, użytkowanie terenu przez deptanie czy częste tłuczenie się cienkościenych, kruchych naczyń w trakcie użytkowania. Wnosić także można, że w warstwach i obiektach pozostały jedynie mniejsze części naczyń, a większe wyrzucano w dalszej odległości od miejsca gospodarowania, tym bardziej, że analizowane fragmenty naczyń głównie (631 fragmentów, czyli 69,88% zbioru) reprezentują I kategorię zniszczenia (tab. 3). Krawędzie fragmentów ceramiki wykazują ślady zdarcia, zatarcia i zniszczenia w niewielkim stopniu, ale nie są bardzo mocno zdarte czy wypłukane.

Naczynia, których fragmenty odkryto na terenie grodziska w Truplu, st. 4, to w ogromnej większości ceramika „siwa”, matowa, podobna do form cerami-

ki znajdowanych na innych stanowiskach osadniczych charakterystycznych dla okresu drugiej połowy XIV w. i XV w., głównie w rejonie Warmii i Mazur oraz północnych Kujaw²². Przegląd zestawów naczyń stalowoszarych z dalszych regionów Polski wskazuje na pewne podobieństwa form będących w użyciu w warowniach rycerskich²³. Cienkościennej ceramiki ceglastej, charakterystycznej dla okresu od przełomu XV i XVI w. zidentyfikowano w zespole ceramiki z Trupla, st. 4 jedynie pojedyncze fragmenty.

Zabytki wydzielone (tabl. 7)

Na terenie grodziska w Truplu, st. 4 znaleziono 31 zabytków metalowych, skorodowanych, zachowanych fragmentarnie.

Grot bełtu do kuszy (tabl. 7:1)

W jednostce stratygraficznej 20 z Fazy II znaleziono dość zniszczony, zgnieciony i skorodowany, niewielki żelazny grot bełtu do kuszy. Grot zachowany jest na długości 3,8 cm, w tym zawiera się ok. 1 cm zdeformowanego trzpienia. Waga grotu bełtu kuszy wynosi 9,99 g. Grot – żełeźce strzały kuszy, czyli bełtu – był mocowany na brzechwie za pomocą np. trzpienia, jak w przypadku egzemplarza z grodziska w Truplu. O istnieniu wielu rodzajów grotów bełtów świadczą różne wzmianki pisane i ikonograficzne²⁴. Obecność jednego tylko grotu na stanowisku nie może być dowodem militarnego charakteru stanowiska, bowiem z wielu informacji pisanych dowiadujemy się, że w okresie późnego średniowiecza kusze i strzały do nich były bardzo liczne w grodach i zamkach. Na przykład w licznych arsenałach Zakonu Krzyżackiego przechowywano wiele kuszy. W Toruniu w 1394 roku znajdowało się ich 48 000, w niewielkich komturiach chełmińskich liczba bełtów sięgała kilku tysięcy, natomiast w zamku w Lipienku spis bełtów obejmował 200 egzemplarzy²⁵. Gdyby w Truplu, st. 4 znajdował się gródek o istotnym znaczeniu obronnym, to znaleziony zbiór grotów bełtów powinien zatem być znacznie liczniejszy. Groty bełtów kuszy znajdowano w wielu mniejszych strażnicach, fortyfikacjach krzyżackich i warowniach w regionie warmińsko-mazurskim, często o charakterze drewniano-ziemnych gródów stożkowatych, między innymi w Narzymiu, gm. Iłowo-Osada, pow. działdowski, w Iławie, st. 33 – wyspa Wielka Żufawa, czy w Starym Dzierzgoniu, st. 1, pow. sztumski²⁶.

²² Sikorska-Ulfik 1994: ryc. 2–9; Kobylińska 1999: tabl. 1–10, 2000: tabl. 9:1; M. Żurek 2013: ryc. 33–38.

²³ Kałagat 1994: ryc. 2:3; 3:2.

²⁴ Nadolski i Lewandowski 1990: 150.

²⁵ Poliński 2013: 128–129.

²⁶ Wysocki 2012: ryc. 9; Wysocki i Klęczar 2013: ryc. 12; Gazda et al. 2013: ryc. 15, 30.

Grot strzały (tabl. 7:6)

Mocno skorodowany z wieloma ubytkami, niewielki grocik o długości całkowitej wynoszącej ok. 6,5 cm, jest wyposażony w okrągłą tulejkę o średnicy 0,6 cm. Grocik odkryto w jednostce stratygraficznej 22 z Fazy II.

Gwóźdź (tabl. 7:2)

W jednostce stratygraficznej 20 z Fazy II znaleziono skorodowany, zachowany na długości 3 cm żelazny gwóźdź z okrągłą główką o średnicy ok. 1,5 cm. Końcówka ostrza, w przekroju kwadratowa, jest ułamana.

Skoble (tabl. 7:8–10)

W jednostkach stratygraficznych reprezentujących Fazę II znaleziono żelazne pręty, w przekroju kwadratowe o zastrzonych końcach, mocno skorodowane i fragmentarycznie zachowane, różnej wielkości (długości ok. 9 do 10 cm), które mogły służyć jako skoble do drzwi.

Sprzączka do pasa (tabl. 7:4)

W jednostce stratygraficznej 20 z Fazy II znaleziono mocno skorodowaną okrągłą żelazną sprzączkę do pasa, o średnicy ok. 2 cm, z częściowo zachowanym kolcem.

Pozostałe przedmioty

Zachowane fragmentarycznie pozostałe przedmioty z żelaza ze względu na silną korozję są trudne do interpretacji. Można sugerować jedynie prawdopodobne funkcje przedmiotów, jak np. częściowo zachowany fragment igły (tabl. 7:5); okucie drzwi z jednostki

stratygraficznej 36 z Fazy I (tabl. 7:12); okucia ksiąg lub skrzynek, bądź okucia szkutnicze (tabl. 7:14–15)²⁷; wygięta płaska blaszka służąca jako obejma jakiegoś przedmiotu (tabl. 7:13), czy elementy bliżej nieokreślonych większych przedmiotów (tabl. 7: 3, 7, 11, 16–22, 24–31). Z Fazy II pochodzi także duża, o wymiarach ok. 8 x 9 cm bryłka żelaza (tabl. 7:23).

CHRONOLOGIA STANOWISKA

RAFAŁ SOLECKI I JACEK WYSOCKI

Wieś Trupel powstała zapewne w pierwszej čwierci XIV w., ale dokładna data lokacji nie jest znana. Zachował się dokument odnawiający przywilej, datowany na 1326 r., w którym kapituła pomezańska nadaje urząd sołecki synom zmarłego sołtysa. W dokumencie tym jest także zgoda „na wybudowanie dziedzicznej i wolnej od wszelkich powinności karczmy”. Wieś uległa całkowitemu zniszczeniu w trakcie wojny trzynastoletniej²⁸, ale po jej zakończeniu została odbudowana. W czwartej dekadzie XVI w. Trupel został nadany polskiemu szlachcicowi Michałowi Chomentowskiemu, który wybudował młyn w miejsce starszego zniszczonego²⁹.

Głównym wyznacznikiem chronologii grodziska jest materiał ceramiczny, który można datować na XIV–XV w.

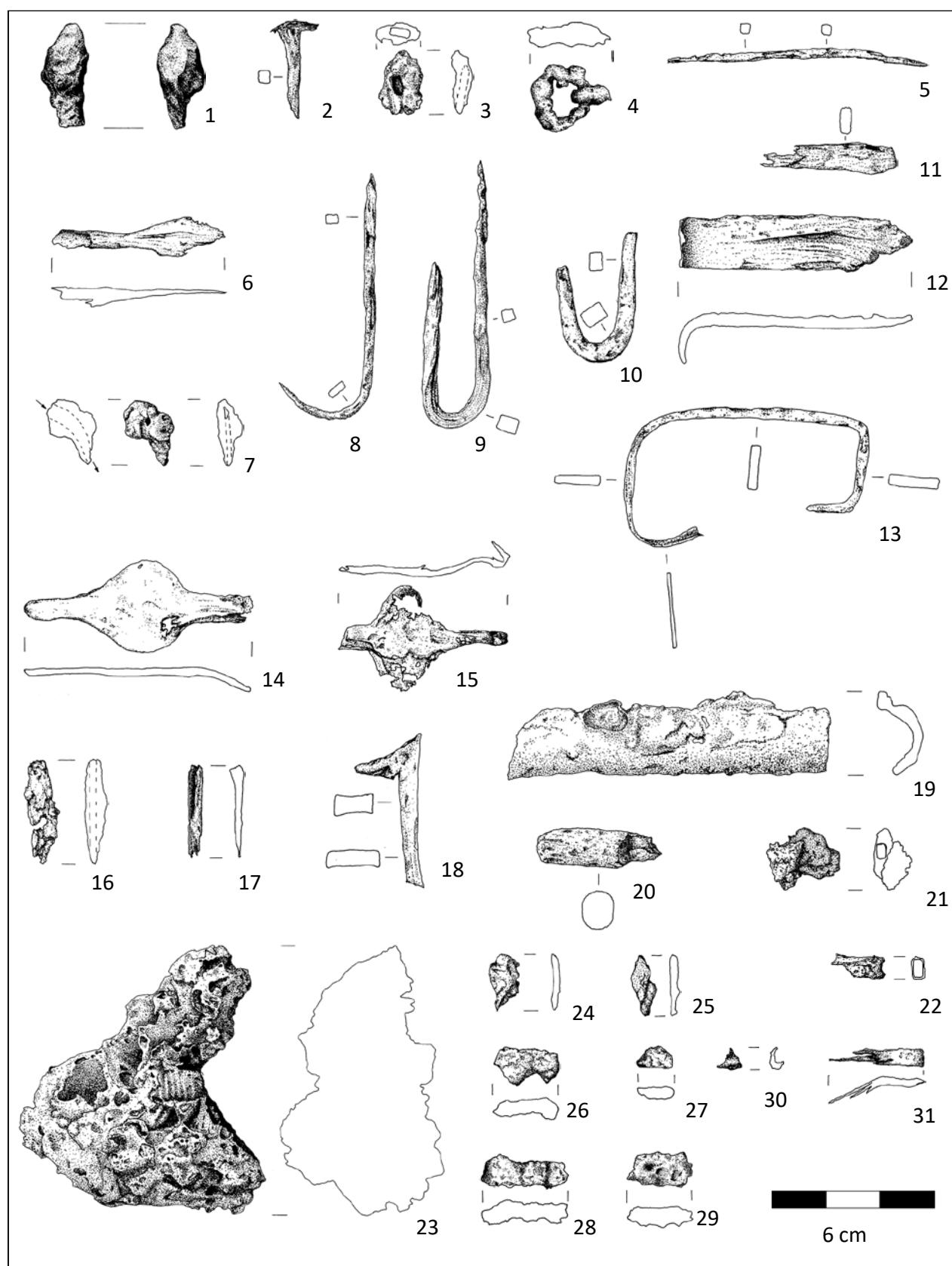
²⁷ Por. Ossowski 2009: ryc. 3:3; 4; 5:6–8; 6; 7:4–6; 9.

²⁸ Kozielło-Poklewski i Martuszewski 1972: 261.

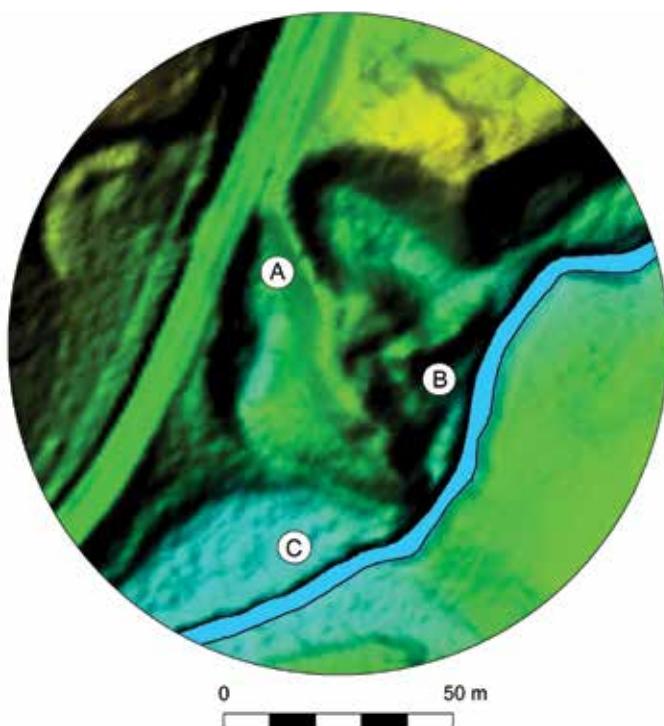
²⁹ Kozielło-Poklewski i Martuszewski 1972: 261; Martuszewski 1972: 68.

Tabela 3. Fragmentacja i erozja fragmentów ceramiki z grodziska w Truplu, st. 4 (oprac. U. Kobylińska)

Jedn. strat.	Kategorie wielkościowe [cm]															Stopień erozji			SUMA	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	I	II	III		
3		2	4	6	5	2	2									14	5	2	21	
4		5	16	19	14	4	6	3	2	2						46	20	5	71	
6		3	11	7	6	2										14	8	7	29	
10		1	7	13	3	2	3	1								15	15		30	
12		1	1	3	6		1	1								8	5		13	
16		1	6	7	2	1										10	6	1	17	
17			1													1	1		2	
18			1				1	1								1	1	1	3	
20		17	84	75	60	51	19	4	4	4						251	34	33	318	
22		1	4	2	4	2	2	1								9	5	2	16	
25											1					1			1	
28		14	52	44	21	22	11	3	1	1		1				1	138	25	8	171
30		1	3	1	2	1	2									6	3	1	10	
32		7	10	14	4	8	2	1								29	6	11	46	
33		9	40	50	27	14	6	4	2							92	41	19	152	
34					3	1										2	1	1	4	
SUMA	0	62	240	244	156	110	55	18	9	7	1	1	0	0	1	637	176	91	904	

Tablica 7. Trupel, st. 4. Zabytki metalowe (rys. P. Potocka)

Ryc. 19. Prawdopodobna lokalizacja średniowiecznego młyna w Trupelu na zobrazowaniu ALS, A – wał zaporowy, B – lokalizacja młyna z kanałem ulgi, C – staw młyński (oprac. R. Solecki)

DZIEJE GRODZISKA W TRUPLU, ST. 4

Interpretacja uzyskanych wyników nie jest łatwa, co jest spowodowane silnym zniszczeniem stanowiska. W zachowanej części grodziska odkryto relikty obiektu mieszkalnego, naziemnego, częściowo podpiwniczonego, który był zbudowany techniką szkieletową, ze ścianami wypełnionymi gliną. Był może być to nawet budynek piętrowy. Budynek ten, wznieziony zapewne w XIV w., został zniszczony w wyniku pożaru, który spowodował wypalenie i zawalenie się obiektu. Stąd we wnętrzu piwniczki natrafiono na dużą ilość spalenizny. Wypełniskiem piwniczki są warstwy niwelacyjne powstałe w trakcie rozgarniania pogorzeliska. W obrębie tych warstw natrafiono na ceramikę o formach charakterystycznych dla XIV i XV w. To, w połączeniu z informacjami źródłowymi na temat zniszczeń wsi Trupel w okresie wojny trzynastoletniej, może sugerować, że budynek ten spłonął właśnie w tym okresie.

Ciekawe w tym kontekście wydaje się znalezienie w warstwie 32 (W1) będącej klepiskową formą podłogi w obrębie piwniczki, fragmentu tzw. „ceramiki husyckiej”, sugerującej związki stanowiska z terenem południowo-wschodnich Kujaw.

W odległości około 3 m na północny-zachód od piwniczki natrafiono na dużą ilość popiołów, węgli drzewnych i polepy 20 (W2), pokrywających obszar o szerokości do 4,6 m pokładem grubym miejsca-

mi nawet na 55 cm. Spalenizna ta zalega częściowo ponad pasem niejednorodnej gliny 25 (W2), która przypomina klepisko zidentyfikowane w obrębie piwniczki. Duży pokład spalenizny może być więc reliktem przewróconej ściany budynku znajdującego się ponad piwniczką, śladem kolejnego, spalonego, niepodpiwniczonego budynku, który znajdował się w sąsiedztwie wspomnianej piwniczki, lub jedną z warstw niwelacyjnych powstałych podczas rozgarniania obszaru w sąsiedztwie piwniczki. Za drugą lub trzecią hipotezą przemawia fakt, że pod spalenizną znajduje się warstwa gliny, która mogła pełnić funkcję klepiska, a także znalezienie w obrębie spalenizny licznych fragmentów ceramiki i zabytków żelaznych, w tym okuć o charakterze budowlanym. Zabytki te znajdują się w większości w spągowej części warstwy, a więc zostały przez nią przykryte. Poza ceramiką brak w tym zbiorze przedmiotów codziennego użytku, zwłaszcza tych „cenniejszych”, co może świadczyć o udanej ewakuacji mieszkańców obiektu w związku z pożarem.

Analiza odkrytych reliktów sugeruje, że po pożarze obszar stanowiska został porzucony i nie odbudowano żadnego obiektu na miejscu pogorzeliska. Stąd dość dobrze zachowane relikty spalonego obiektu, zniszczone jedynie przez niewielkie wkopy związane z sadzeniem drzew. Należy jednak wziąć pod uwagę, że nowożytnie niwelacje ziemne przeprowadzone w ciągu XIX i XX w., a związane z budową i przebudową drogi przecinającej stanowisko, całkowicie zniszczyły horyzontalne poziomy użytkowe. Relikty budynków zachowały się tylko tam, gdzie były one zagębione w grunt, lub tam gdzie nie znajdowało się wybierzyko piasku, a więc przy południowej krawędzi cypla. W takim przypadku, nawet gdyby obszar cypla był w jakiś sposób użytkowany w młodszych okresach, ale bez powstania obiektów wziemnych, to ślady tego osadnictwa nie zostałyby zaobserwowane podczas badań.

Nazwa miejscowości stanowiska – znana ze źródeł niemieckich – brzmi *Der Mühlberg*³⁰, czyli „Młyńska Góra”. Informację o młynie w Trupelu potwierdza także wspomniane już szesnastowieczne źródło³¹. Jako, że we wsi Trupel nie ma innych cieków wodnych, młyn ten musiał znajdować się nad Nidą. Należy więc przypuszczać, że w bezpośredniej okolicy stanowiska znajdował się w średniowieczu młyn. Nie chodzi tu jednak o właściwy cypel, a o obszar znajdujący się bezpośrednio na południe od niego. Pomimo przekształceń terenu w wyniku budowy drogi można zauważać ślady zbiornika wodnego, będącego być może stawem młyńskim, ślady konstrukcji spiętrzających wodę (wał zaporowy przegradzający jar), a być może także ślady kanału ulgi (ryc. 19). Młyn średniowieczny nie był najczęściej jednym budynkiem, lecz miał charakter folwarku.

³⁰ Crome 1937: 123.

³¹ Koziełło-Poklewski i Martuszewski 1972: 261; Martuszewski 1972: 68.

Nie można wykluczyć, że na obszarze cypla znajdował się przed wojną trzynastoletnią niewielki gród typu *motte*. Podczas badań nie zostały odkryte żadne ślady umocnień, co może wynikać z nowożytnych niwelacji, które całkowicie zmieniły pierwotną formę cypla. Pewną przesłanką może być jednak fakt, że oprócz spalenia budynku lub budynków, obszar cypla został także rozgarnięty i zniwelowany. Takią traktowanie zabudowań widoczne jest także na

stanowiskach w Grabinie lub w Durągu³², które są ewidentnymi grodziskami i które zostały zniszczone właśnie w okresie wojny trzynastoletniej. Tak daleko posunięte zniszczenie ufortyfikowanego miejsca miało zapewne zapobiec jego szybkiemu odbudowaniu. Z perspektywy czasu wiadomo, że ani grodzisko w Grabinie, ani grodzisko w Durągu, ani omawiane tu stanowisko w Truplu, nie były już dłużej użytkowane.

³² Patrz odpowiednie rozdziały w niniejszej publikacji.

